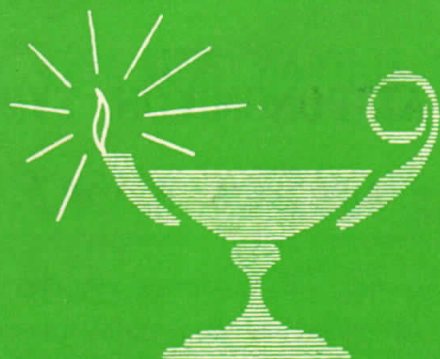

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΜΟΛΥΝΣΙ (Gabriel Marcel)	129
ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΕΜΠΝΕΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΓΓΛΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΤΟΥ ΑΙΩΝΑ ΜΑΣ (Α. Δωρικοϋ)	132
Ο JACQUES MONOD ΥΠΟ ΚΡΙΣΙΝ (Jean de Fabreques)	138
«ΝΑ ΣΕ ΒΟΗΘΗΣΩ ΝΑ ΜΑΘΗΣ» (Thomas J. Fleming)	140
ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΚΑΙ Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ (Άρ. ΆΑ. Άσπιώτη)	142
ΜΑΡΙΤΑΙΝ, Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ ΜΙΑΣ ΓΕΝΙΑΣ (Jean Daujat)	146
Η ΑΛΗΘΕΙΑ ΣΚΟΤΕΙΝΙΑΣΜΕΝΗ (Luis-Henri Parias)	148
ΣΥΣΤΗΜΑ ΖΩΗΣ (Άπό την «Διακήρυξιν» της Χριστιανικής Ένώσεως Έπιστημόνων)	151

ΕΤΟΣ 37^οv

ΜΑΪΟΣ 1974

ΑΡΙΘ. 351

ΔΡΑΧ. 10

ΜΟΛΙΣ ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΩΤΣΑΚΗ

Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΤΟ ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΚΟΝ ΣΥΜΠΙΑΝ

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ Ἡ ΤΥΧΗ ;

Τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ τεράστιον εἰς διαστάσεις Σύμπαν τῶν ἀστέρων καὶ γαλαξιδῶν εἶναι δημιούργημα τῆς τύχης ἢ πανσόφου Δημιουργοῦ; Ἀπάντησιν εἰς τὸ μεγάλο τοῦτο ἐρώτημα δίδει ἡ ἐπιστήμη καὶ οἱ σύγχρονοι σοφοί. Εἶναι ἐνδιαφέρουσα καὶ θεμελιώδης διὰ κάθε ἄνθρωπον.

Τιμᾶται δρχ. 60

.....

ΕΝΤΟΣ ΤΩΝ ΗΜΕΡΩΝ ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΣΤΕΦ. ΜΠΟΛΕΤΣΗ

ΜΙΚΡΟΙ ΑΣΥΝΟΡΟΙ ΚΟΣΜΟΙ

Μία ἐξαιρετος συλλογὴ ποιημάτων γιὰ παιδιά.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

Καρύτση 14 — Ἀθῆναι 124

ΑΚΤΙΝΕΣ

Έτος 37ον

ΜΑΪΟΣ 1974

Άριθ. 351

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΜΟΛΥΝΣΙ

Στὸν Jacques Maritain, πὸ εἶναι σὰν νὰ βρῖσκεται ἀνάμεσά μας, θὰ ἤθελα ν' ἀφιερῶσω τὶς παρατηρήσεις πὸ ἀκολουθοῦν.

Δὲν ἔχει καμμία σχέσι τὸ ὅτι ὑπῆρξα μαθητῆς του. Μερικὲς φορὲς μάλιστα ὑπῆρξαμε ἀντίθετοι καὶ φοβοῦμαι ὅτι τὸν στενοχώρησα ἄθελά μου. Ἄλλ' αὐτὸ εἶναι ἕνας λόγος ἐπὶ πλέον γιὰ νὰ εἰπῶ σήμερα, στὸ φῶς τῆς τρομερᾶς κρίσεως πὸ διέρχεται ἡ Ἐκκλησία ὀλόκληρη, ὅτι αἰσθάνομαι ἀπέραντο σεβασμὸ καὶ θαυμασμὸ στὴ σκέψι αὐτῆς τῆς μεγάλης προσωπικότητος, αὐτῆς τῆς ἀκαταπόνητης προσπάθειας πρὸς τὴν ἀλήθεια, στὸ τέρμα τῆς ὁποίας οἱ δογματικὲς μας ἀντιθέσεις μὸ φαίνονται, ὁμολογῶ, νὰ χάνουν πολλὴν ἀπὸ τὴ σημασία τους.

ΕΝΑΣ ΚΟΜΦΟΡΜΙΣΜΟΣ

ΤΗΣ «ΕΜΠΡΟΣΘΟΦΥΛΑΚΗΣ»

Τὸ φαινόμενο τῆς μολύνσεως πῆρε τὰ τελευταῖα χρόνια μιὰ τέτοια ἔκτασι, πὸ ἔγινε, σ' ὄλες τὶς θεωρούμενες πολιτισμένες χώρες, ἀντικείμενον ὄχι μόνον ἀνησυχίας, ἀλλὰ ἀγωνίας. Παρουσιάζει χαρακτηριστικὰ ἀναμφισβήτητα. Ὑπάρχουν ὄχι μόνον κριτήρια, ἀλλὰ καὶ μέθοδοι μετρήσεως πὸ ἐπιτρέπουν, σὲ κάθε ξεχωριστὴ περίπτωσι, νὰ μετρηθῇ ὁ βαθμὸς τῆς.

Κανένας, ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ μερικοὺς ὀπαδοὺς ὠρισμένων σχολῶν, δὲν θ' ἀμφισβητήσῃ ὅτι εἶναι σωστὸ νὰ ὀμιλοῦμε γιὰ ἀτμόσφαιρα ἢ γιὰ νερὸ σ χ ε τ ι κ ῶ ς καθαρὰ. Ἐννοῶ ὅτι ἡ λέξις καθαρότης παρουσιάζει ἐδῶ ἔννοια πὸ πρέπει νὰ προσδιορισθῇ σαφῶς.

Ἐὰν τῶρα ἰσχυρισθῶ — καὶ δὲν θὰ διστάσω νὰ τὸ κάνω — ὅτι βρισκόμαστε σήμερα ἐνώπιον ἄλλων τύπων μολύνσεων πὸ μὲ τὸ νὰ μὴ μποροῦν νὰ καταμετρηθοῦν, δὲν ἔπεται ὅτι ἐπιηρεάζουν λιγώτερο καὶ πὸ ἐπιηρεάζουν παραδείγματος χάριν τὰ ἦθη ἢ τὶς νοοτροπίες, εἶναι βέβαιον ὅτι θὰ ξεσηκῶσω παντοῦ — ἐκτὸς ἀπὸ τὰ περιβάλλοντα τὰ θεωρούμενα ὀπισθοδρομικά — συναυλία ἀπὸ διαμαρτυρίες ἀγανακτήσεως. Νὰ τολμᾶ νὰ ὀμιλῇ κανεὶς γιὰ τὴν καθαρότητα τῶν ἡθῶν, στὸν αἰῶνα τοῦ Freud, θὰ ἀναφωνήσουν, τί παροξυσμὸς ἀμαθείας καὶ ἀνοησίας.

Ἡ λέξις ὀπισθοδρομικὸς ἔχει ἐδῶ εἰδικὴ σημασία. «Ἐκεῖνο πὸ λογαριάζει σήμερα, θὰ εἰποῦν οἱ ἀντίθετοι, δὲν εἶναι νὰ προχωρήσῃ;» Καὶ ἔννοοῦν μ' αὐτὸ διαρκῶς πληρέστερη ἀπελευθέρωσι ἀπὸ τὶς προκαταλήψεις, θὰ ἔλεγαν μᾶλλον ἀπὸ τὰ ταμποῦ, γιὰ τὰ ὁποῖα εὐτυχῶς ἡ ἐπιστήμη ἔχει ἐκφέρει τὴν κρίσι τῆς.

Θά χρειασθῆ νὰ προσέξετε, ὅτι ἐκείνο πού ἀναπτύσσεται ἐδῶ, εἶναι ἕνας κομφορμισμὸς «ἀπὸ τὴν ἀνάποδη», ἕνας κομφορμισμὸς τῆς «ἐμπροσθοφυλακῆς», γιὰ τὸν ὁποῖο κάθε μέρα, καὶ σὲ ὅλα τὰ πεδία, μᾶς ἔρχονται καινούργιες ἐμπειρίες.

Ὁ σύγχρονος προοδευτισμὸς δὲν εἶναι ἄλλο τίποτε παρὰ μία προσπάθεια νὰ μορφοποιηθῆ αὐτὸς ὁ κομφορμισμὸς πού, ἐννοεῖται, πολὺ ἀπέχει ἀπὸ τὸ ν' ἀναγνωρισθῆ σὰν τέτοιος.

Ἄλλὰ, ἐκεῖνο πού δίνει σ' αὐτὴ τὴν κατάστασι χαρακτήρα ἐξαιρετικῆς σοβαρότητος, εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι, ὄχι μόνον Χριστιανοί, ἀλλὰ καὶ Ἑκκλησίες, ἀπὸ ἀνεξήγητη πλάνη, νόμισαν ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ οἰκειοποιηθοῦν, δὲν θὰ ἔλεγα μόνον διάθεσι, ἀλλὰ ἕναν δογματισμὸ αὐτοῦ τοῦ εἴδους.

Γιὰ νὰ μπορέσωμε, ὄχι μόνον νὰ διακρίνωμε αὐτὴ τὴν πλάνη, ἀλλὰ καὶ νὰ τὴν ἐπανορθώσωμε σὲ μερικοὺς τοῦλάχιστον ἀνθρώπους, σ' ὅσους δὲν ἔχει καταστραφῆ κάθε ἱκανότης σκέψεως, πρέπει νὰ σημειώσωμε ἀμέσως ὅτι ἡ ἄρνησις τοῦ προοδευτισμοῦ δὲν ἐπιβάλλει καθόλου παραδοχὴ ἐνὸς συντηρητισμοῦ πού δὲν εἶναι, ἀλλοίμονο! γενικῶς, παρὰ μία μορφὴ σκληρύνσεως τῆς θρησκευτικῆς σκέψεως. Στὴν πραγματικότητα ἡ σκληρύνσις, κάτω ἀπὸ ὁποιαδήποτε ὄψι κι ἂν παρουσιάζεται, εἶναι ἐκεῖνο πού πρέπει νὰ καταπολεμηθῆ.

Νομίζω, ὅτι εἶναι μεγάλο πλεονέκτημα, γιὰ νὰ ξεπεράσωμε αὐτὴ τὴν ἀντινομία μεταξὺ τοῦ προοδευτισμοῦ καὶ τοῦ συντηρητισμοῦ, νὰ ἀνατρέξωμε στὴν ιδέα μιᾶς πιστότητος πραγματικῶς δημιουργικῆς πού μοῦ φαίνεται ὅτι προσδιορίζει τὸν θεακτικὸ ρόλο τῆς Ἑκκλησίας. Γιὰ ποιά πιστότητα μπορεῖ νὰ πρόκειται ἐδῶ, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνην πού ἀφορᾷ στὴν κεντρικὴ εἰσφορὰ τῆς Ἀποκαλύψεως; Ἀκόμη πρέπει νὰ συμφωνήσωμε γιὰ τὸ τί ἀκριβῶς σημαίνει ἡ λέξις «δημιουργικός». Αὐτὸ πού νομίζω ὅτι πρέπει ν' ἀποκλεισθῆ ὅπωςδήποτε, εἶναι ἡ καινοτομία.

ΤΟ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΟ ΤΗΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ

Ἄλλὰ, καινοτομίες ἀκριβῶς, καὶ πολὺ συχνὰ σφαλερῆς καινοτομίες, μᾶς προτείνονται σήμερ' καὶ τὸ πρῶτο ἐρώτημα πού τίθεται συνίσταται εἰς τὸ νὰ διερωτηθοῦμε στὸ ὄνομα τίνος αὐτὲς οἱ καινοτομίες μᾶς συνιστῶνται. Καὶ κάποτε μᾶς ἐπιβάλλονται. Λέγω «συνιστῶνται», διότι πρόκειται πράγματι γιὰ μιὰ δημοσιότητα, ἡ ὁποία, ἂν καὶ ἀσκήται ἔξω ἀπὸ τὸ ἐμπορικὸ πεδίο, δὲν εἶναι αἰσθητὰ διαφορετικῆς τάξεως ἀπὸ ἐκείνη πού ἀσκεῖται μὲ τίς διαφημίσεις παραδείγματος χάριν στοὺς περιφερειακοὺς ραδιοφωνικοὺς σταθμοὺς ἢ στὴν τηλεόρασι. Χαρακτηριστικὸ τῆς καινοτομίας εἶναι πάντοτε νὰ κολακεύῃ ἕνα ὠρισμένο γοῦστο ἢ ἀκόμη νὰ σαγηνεύῃ.

Ἄλλ' ἡ ἀπελευθέρωσις γιὰ τὴν ὁποία ὠμίλησα προηγουμένως δὲν συνίσταται ἀκριβῶς εἰς τὸ ν' ἀπομακρυνθοῦν τὰ ἐμπόδια στὰ ὁποῖα προσέκρουσαν στὸ παρελθὸν ὅλοι ἐκεῖνοι πού, σ' ὅλους τοὺς τομεῖς, ζητοῦσαν τὴν εὐκολία; Ἡ κεντρικὴ πλάνη ἔγκειται ἐδῶ στὴν ὑπερεκτίμησι τῆς εὐκολίας καὶ μοῦ φαίνεται ἔκδηλο ὅτι εὐρισκόμεθα στὴ ρίζα τῆς πνευματικῆς μολύνσεως.

Ἄς φέρω ἕνα παράδειγμα: Ὁ γυιὸς μου μοῦ διηγεῖτο ὅτι κατὰ τὴ διάρκειαν συνεδρίου θρησκευτικῆς τέχνης πού ἔγινε στὴν UNESCO πρὶν ἀπὸ μερικὰ χρόνια, σκανδαλίσθηκε ἀκούοντας ἰερεῖς νὰ δηλώνουν ὅτι δὲν ζητοῦν ἐκκλησίες, ἀλλὰ ἀπλῶς χώρους. Μία τέτοια φράσις μαρτυρεῖ ἀναντίρρητα αὐτὴ τὴν ἀποδυναμωσι τοῦ ἱεροῦ πού κάθε ἡμέρα ἐντείνεται ὅλο καὶ περισσότερο στὶς δυτικὰς χώρες. Ἐκεῖνο πού ὑπονοεῖται ἐδῶ εἶναι ὅτι δὲν χρειάζεται νὰ ἐπικαλούμεθα τὸ ἅγιο πού στὴν πραγματικότητα θεωρεῖται διαρκῶς περισσότερο σὰν ἕνα περιττὸ πλεόνασμα.

Ἄλλ' ἂν τὸ ἐξετάσωμε μὲ προσοχὴ, θὰ παρατηρήσωμε χωρὶς ἀμφιβολία

ὅτι, στὸ βάθος, ἀρνούμεθα τὴν ἴδια τὴ θεία χάρι, χωρὶς ν' ἀντιλαμβανώμαστε ὅτι ἐκεῖ ὅπου ἡ χάρις ἀπουσιάζει, καὶ ἡ ἐλευθερία στὸ τέλος ἀποδυναμοῦται.

ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΕΥΚΟΛΙΑ
ΚΑΙ ΣΤΗ ΔΙΑΦΘΟΡΑ

Συμφωνῶ ὅτι ἡ σχέσις μεταξὺ εὐκολίας καὶ διαφθορᾶς δὲν φαίνεται ἀμέσως καὶ αὐτὸ διότι ὑπάρχει μία εὐτυχὴς εὐκολία ποὺ εἶναι τὸ αὐθόρμητο ἀνάβλυσμα τῆς ζωῆς. Ἄλλὰ στὴν περίπτωσι ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ, εὐκολία σημαίνει ἔκλυσι.

Ἡ ἔκλυσις τῶν ἡθῶν εἶναι ἐδῶ τόσο σημαντικὴ ὅσο καὶ δυνατὴ. Θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, νομίζω, ὅτι ἡ ἔκλυσις εἶναι ἡ παθολογικὴ μορφή τῆς χαλαρώσεως, μιᾶς χαλαρώσεως ποὺ θὰ ἦταν κατὰ κάποιον τρόπο διάστροφος, καὶ αὐτὸ θέλει νὰ εἰπῆ ὅτι θὰ ἤσκειτο πρὸς τὴν ἔννοια, ἀκόμη, τοῦ θανάτου.

Δὲν μπορῶ νὰ σκεφθῶ ν' ἀναζητήσω τώρα πῶς εἶναι δυνατὸν ν' ἀντιστραφῆ αὐτὴ ἡ πορεία. Θὰ εἰπῶ μόνον ὅτι

μιὰ τέτοια ἀντιστροφή μοῦ φαίνεται ὅτι προϋποθέτει πολὺ περισσότερα ἀπὸ πρωτοβουλίες ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴ θέλησι μόνον. Ὅλα μὲ κάνουν νὰ πιστεύω ὅτι στὴν πραγματικότητα δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ χαρισματικῆς τάξεως.

Ἄλλ' ἐπιμένω νὰ σκέπτομαι — καὶ αὐτὸ εἶναι στὸ βάθος τὸ νόημα ὅλου τοῦ ἔργου μου — ὅτι τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς σκέψεως, τῆς πραγματικῆς ἐλευθερίας δηλαδή, συνίσταται εἰς τὸ νὰ φέρεται κανεὶς ἐμπρὸς ἀπὸ τέτοιες χρώδεις τάσεις, ν' ἀναγνωρίζη δηλαδή πρῶτα τὴ δυνατότητά των καί, κατόπιν, νὰ εὐνοῆ στὸν ἑαυτὸ του τὴν δεκτικότητα ποὺ εἶναι ὠθησις καὶ πρόγευσις εὐγνωμοσύνης καὶ μὲ τὴν ὁποία — ἰδίως ἀσφαλῶς ἐὰν σᾶς ἔχη δοθῆ τὸ δῶρο τῆς προσευχῆς — εἴμαστε σὲ θέσι, ἀκόμη καὶ τώρα, νὰ συμπεριλαμβανώμαστε στὸ ἀμέτρητο πλῆθος τῶν ἐκλεκτῶν.

GABRIEL MARCEL

Ἀπόδ. Κ. Δ. Σπηλιωτακοπούλου

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΕΜΠΝΕΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΓΓΛΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΤΟΥ ΑΙΩΝΑ ΜΑΣ

I

Τῆ δύση τοῦ 19ου αἰώνα καί τὴν ἀνατολὴ τοῦ 20οῦ σημαδεύει ἡ προσπάθεια τοῦ Βρεταννοῦ συνθέτη sir Edward Elgar (1857-1934), νὰ ἐκφράσῃ ἕνα ὄραμα. Σχεδὸν ἀκατάπαυστα, ἀπὸ τὸ φθινόπωρο τοῦ 1899 ἕως τὴν πρώτη ἐκτέλεσι στὶς 3 Ὀκτωβρίου τοῦ 1900, ἐργάζεται γιὰ νὰ ἐκφράσῃ μὲ τὴ μουσικὴ τὰ συγκλονιστικὰ συναισθήματα ποῦ τοῦ γεννᾷ τὸ «Ὀνειρο τοῦ Γερόντιου» («The Dream of Gerontius»), ποίημα τοῦ Καρδινάλιου John Henry Newman, ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὶς ἐπιθανάτιες στιγμὲς ἐνὸς ἀγαπημένου τοῦ φίλου.

Στὸ ἔργο ὁ Γερόντιος, ἐνῶ προαισθάνεται τὸ θάνατό του, ὁραματίζεται τὴν μεταφορὰ τῆς ψυχῆς του στὸν ἀόρατο κόσμον καί τὴν ὑποδοχὴ τῆς ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Οὐρανοῦ. Μὲ μιὰ ὑπέρτατη ἔντασι τῆς ποιητικῆς δυνάμεως, καθὼς γράφει ὁ βιογράφος τοῦ Καρδινάλιου Newman, Henry J. Jennings, εἰκονίζονται τὰ μυστήρια τοῦ ἐπέκεινα, τὰ κρυμμένα πέρα ἀπ' τὶς πύλες τοῦ τάφου.

Τὸ ἔργο αὐτὸ τὸ μεγαλειῶδες, ποῦ εἶχε παραγγελθῆ γιὰ τὸ Φεστιβάλ τοῦ Birmingham τοῦ 1900, ἀπέσπασε τὸ θαυμασμό συνθετῶν ὅπως ὁ Richard Strauss.

Μετὰ ἀπὸ ἕνα πρελούδιο τῆς ὀρχήστρας, ὁ Γερόντιος προσεύχεται στὴ Θεοτόκο καί ζητεῖ τὶς πρεσβείες τῆς, ἐνῶ ἡ χορωδία παρεμβαίνει μὲ τὸ πατροπαράδοτο «Κύριε Ἐλέησον», ποῦ ἀναπτύσσεται συγκινητικὰ σὲ μορφὴ φούγκας καί συνεπαίρνει τὸν ἀκροατῆ.

Ἡ χορωδία παρακαλεῖ τὴν ἀπαλλαγὴ τοῦ ἀμαρτωλοῦ ἀπὸ τὶς ἀμαρτίες του καί τελικῶς τὴ φρίκη καί τὸν φόβο τοῦ θανάτου, ποῦ ἐκφράζει ἡ ὀρχήστρα, διαδέχεται ἡ γαλήνη τῶν προσευχῶν γιὰ τὴν ψυχὴ ποῦ παραδίδεται στὸ Θεό. Στὸ δεύτερο μέρος ἡ ψυχὴ τοῦ Γερόντιου ἀναδύεται μὲ τὰ φυσικώτερα λόγια, ὅπως μιλάμε ὅταν ξυπνάμε ἀπὸ ἕναν ὑπνὸ· ἕνας κύκλος συμπληρώθηκε ἀπ' τὴ γέννησι ὡς τὸ θάνατο καί τώρα ἡ ψυχὴ συναντᾷ τὸν ἄγγελον, στὴ φροντίδα τοῦ ὁποῖου παραδίδεται. Ἀλληλούϊα χαρᾶς ἀκούγονται γιὰ τὴ λύτρωσι τοῦ ἀμαρτωλοῦ.

Δυστυχῶς δὲν ἐπιτρέπει ὁ χῶρος γιὰ μιὰ λεπτομερέστερη ἀνάλυσι τοῦ μεγαλειώδους αὐτοῦ ἔργου. Χαρακτηριστικὸ του εἶναι ὅτι ὁ Γερόντιος δὲν εἶναι ἅγιος, οὔτε ἥρωας. Εἶναι κοινὸς θνητὸς μὲ τοὺς φόβους του, τὶς ἀμφιβολίες του, τὰ ἀνήσυχτα σκιρτήματα τῆς καρδιᾶς, τὶς δοκιμασίες τῆς ψυχῆς του. Εἶναι ἀμαρτωλὸς ποῦ μετανοεῖ καί θρῖσκει χάρις στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ τῆ λύτρωσι καί τῆ σωτηρία. Νὰ εἶναι ἀρὰ γε ἀπλῆ σύμπτωσι ὅτι ἕνα τέτοιο ἔργο σημάδεψε τὴν ἀνατολὴ τοῦ αἰώνα μας;

Μολονότι οἱ περισσότεροι κριτικοὶ θεωροῦν τὸ «Ὀνειρο τοῦ Γερόντιου» τὸ καλλίτερον ἀπὸ τὰ τρία ὁρατόρια ποῦ ἔγραψε ὁ Elgar («The Apostles» (1903) καί «The Kingdom» (1906) εἶναι τὰ ἄλλα δύο), ἄλλοι (μεταξὺ τῶν ὁποίων καί ὁ διάσημος Βρεταννὸς μαέστρος sir Adrian Boult), θεωροῦν «Τὴ Βασιλεία» («The Kingdom» Op. 51), ἔργο μὲ μεγαλειότερη ἰσορροπία. Διηγοῦνται σχετικῶς τὴν ἰ-

στορία της ύψιφώνου Agnes Nicholls, η οποία, ενώ είχε άποσυρθη από την ένεργό ύπηρεσία, έλαθε μέρος τήν τελευταία στιγμή στό Worcester, ιδιαίτερη πατρίδα του συνθέτη, σέ μία μνημειώδη έκτέλεσι αὐτοῦ τοῦ ἔργου καί κατάφερε, μέ μόνη τή συμμετοχή της, νά ἀλλάξη τό ὄλο ψυχικό κλίμα τῆς έκτελέσεως, ἀκόμη καί τή στάσι τοῦ συνθέτη, ὁ ὁποῖος διηύθυνε καί νά μεταβάλη μία θεβαία καταστρεπτική ἀποτυχία σέ ἕνα θρίαμβο. Εἶναι μία ἀπό τίς σπάνιες ἱσως περιπτώσεις στήν ἱστορία τῆς μουσικῆς, πού ἕνας μόνο έκτελεστής κατώρθωσε νά ἐμπνεύσει μέ τή συμμετοχή του, μέ τή φλόγα τῆς καρδιάς του, νά ἠλεκτρίσει, νά μεταδώσει τή μεταρσίωσι καί νά κάμη τή δουλειά τοῦ διευθυντοῦ τῆς ὀρχήστρας, ὅταν διευθυντής συνέπεσε νά εἶναι ὁ ἴδιος ὁ συνθέτης σέ μία ὄχι ἀπ' τίς καλλίτερες στιγμές του.. Πράγμα πού δείχνει ὅτι δέν ἀρκεῖ ἡ τεχνική, δέν ἀρκεῖ τό ταλέντο, δέν ἀρκοῦν ἡ ὠραία φωνή, ἡ μουσική μὀρφωσι ἢ ἡ «θύραθεν καλλιέργεια» γιά νά προσεγγίσει κανείς τέτοια ἔργα. Εἶναι ἀπαραίτητα ἡ πίστι τοῦ έκτελεστοῦ, ἡ μέθεξι, τό πνεῦμα πού ζωοποιεῖ.

Οἱ «Ἀπόστολοι» καί «Ἡ Βασιλεία» φαίνεται ὅτι ἀποτελοῦν μέρος μιᾶς τριλογίας, πού ὁ συνθέτης ἐσκόπευε, ἀλλά δέν κατώρθωσε νά ὀλοκληρώσει, ἐμπνευσμένης ἀπό τή ζωῆ καί τό ἔργο τῶν Ἀποστόλων τοῦ Κυρίου καί τό θαῦμα τῆς Πεντηκοστῆς.

«Ἡ Βασιλεία» ἀποτελεῖται κυρίως ἀπό περικοπές ἀπό τά τέσσερα πρῶτα κεφάλαια τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων συμπληρωμένα μέ ὕλικό ἀπό τά Εὐαγγέλια. Ἡ πρώτη περίληψι τοῦ ὀρατορίου φαίνεται σέ ἕνα σημεῖωμα στήν τελευταία σελίδα τῆς Καινῆς Διαθήκης τοῦ συνθέτη ὅπου διαθάζουμε: «Θαῦμα τοῦ Π. καί Ἰ. Ὁ χῶλός. Ὁ Ἰωάννης στή φυλακή. Βράδυ. ΒV (ἀρχικά τοῦ «Blessed Virgin») καί Μαρία Μαγδαληνή. Ἀπελευθέρωσις. Εὐχαριστία».

Ἡ σύλληψι τῆς ἰδέας τοῦ ὀρατορίου φαίνεται νά χρονολογῆται ἀπό τό 1882, ὅταν ὁ Elgar ἦταν ὀργανίστας στήν ἐκ-

κλησία τοῦ Ἀγίου Γεωργίου στό Worcester.

«Ἡ Βασιλεία» ἀρχίζει μέ ἕνα πρελούδιο τῆς ὀρχήστρας ἀπαράμιλλης ὀμορφιάς, στό ὅποῖο προγεῖομάστε καί ἀπό τή 2α συμφωνία τοῦ συνθέτη καί χωρίζεται σέ πέντε μέρη. Στό πρῶτο μέρος θρῖσκόμεστε στό Ὑπερῶ, ὅπου οἱ μαθηταί καί αἱ ἄγιοι γυναῖκες τοῦ Εὐαγγελίου συναθροίζονται γιά προσευχή καί εὐχαριστία. «Ζητεῖτε πρῶτον τήν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καί τήν δικαιοσύνην αὐτοῦ», ψάλλουν ἐν χορῶ. Ἀπό ἐδῶ προῆλθε ὁ τίτλος τοῦ θαυμάσιου, τῶ μεγαλειώδους αὐτοῦ ἔργου. Ὁ Πέτρος παίρνει τό λόγο γιά νά τονίσει τό «ὄπου δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι ἐν τῶ ὀνόματί μου καί ἐγῶ εἶμι μετ' αὐτῶν» καί νά ἐξηγήσει ὅτι πρέπει νά ἐκλεγῆ ἕνας νέος Ἀπόστολος γιά νά ἀντικαταστήσει τόν Ἰούδα. Μετά τήν ἐκλογή τοῦ Μαθθαία, αἰσθήματα χαρᾶς πλημμυρίζουν τίς καρδιές, ἀλλά καί ἄθος μπροστά στή δύναμι καί τό μυστήριο τοῦ Ἀγίου Πνεύματος καί τό τελικό χορωδιακό καταλήγει σέ ἡσυχία τελικά περισυλλογή.

Στό δεύτερο μέρος, τό πρῶτό τῆς Πεντηκοστῆς ἢ Θεοτόκος καί ἡ Μαρία Μαγδαληνή θρῖσκονται μπροστά στήν πύλη τοῦ Ναοῦ. Σέ μία δωδιά ἐκφράζουν τά συναισθήματα πού γεννᾶ στίς ψυχές τους τό ἄκουσμα τῆς γλυκειᾶς μελωδίας πού ἔρχεται ἀπό τό Ναό καί ἡ θύμησι ὅτι ἐδῶ ἔγιναν οἱ θεραπείες τοῦ τυφλοῦ καί τοῦ χῶλοῦ.

Τό τρίτο μέρος ἐξελίσσεται στό Ὑπερῶ καί ἔχει ὡς θέμα τήν Πεντηκοστή. Ὅλοι εἶναι «συνηγμένοι ἐπί τό αὐτό» μᾶς πληροφορεῖ ὁ τενόρος σέ ἕνα σύντομο ρετσιτατίβο. Ἡ τεχνική ἐδῶ θυμίζει κατά τούς κριτικούς τόν Bach στό μέγᾶλα «Πάθη», ἐνῶ ἡ χρῆσι τῆς χορωδίας μοιάζει μέ ἐκείνη τοῦ Britten στό «Πολεμικό Requiem» (ἔργο μεταγενέστερο). Ἐδῶ ἔχουμε πραγματικά ἐμπνευσμένη μουσική, γεμάτη συγκίνησι, ἐνῶ ἐμφανίζεται τό Πνεῦμα «ἐν πυρίναις γλώσσαις» γιά νά σκορπίσει τά χαρίσματα καί ἀναδύεται ἡ ἡγετική μορφή τοῦ Πέτρου. Ἡ σκηνή μεταφέρεται στήν

πύλη του Σολομώντος όπου ο Πέτρος καλεί σε μετάνοια και καθοδηγεί τον περιούσιο Λαό του Θεού.

Στο τέταρτο μέρος θρискόμαστε πάλι στην πύλη του Ναού. Έδω έχουμε τη θεραπεία του χωλού και τις πρώτες διδαχές των Άποστόλων, ιδίως του Πέτρου και του Ίωάννη. Ένώ οι δύο μαθηταί φυλακίζονται, ακολουθεί η πιο φημισμένη άρια του όρατορίου, «Ο ήλιος δύει...», έκφρασι των συναισθημάτων της Θεοτόκου, άρια που ξεχωρίζει με τη γλυκύτητα και την πνοή αύρας λεπτής», που μεταδίδει σε ένα κορύφωμα, όχι μόνο του όρατορίου, αλλά της όλης δημιουργίας του Elgar.

Το έργο τελειώνει στο υπερώο, όπου ο Πέτρος και ο Ίωάννης διηγούνται τα της φυλακίσεως και άνακρίσεώς των. Γενική εϊναι η χαρά για την άπελευθέρωσί τους. Άκολουθεί το μυστήριο της Εύχαριστίας, της συμμετοχής στην κοινωνία του μυστικού σώματος και του άγιου αίματος και το έργο κλείνει ήσυχα και άπαλά, σε μιá ήρεμη και γαλήνια άποδοχή της θείας άγάπης και της θείας δυνάμεως.

«Η Βασιλεία» του Elgar εϊναι έργο με βάθος και έσωτερικότητα, το Andante της τριλογίας που δέν ολοκληρώθηκε και δέν μοιάζει με πολλά κραυγαλέα όρατόρια που για να ίκανοποιηθί το «φιλοθεάμον και φιλόμουσον κοινόν» αρχίζουν με φορτίσιμι, δυνατά και θορυβωδώς και τελειώνουν δυνατώτερα, όπως παρατήρησε κάποτε ο συνθέτης. Έργο μεγάλο, θαυμάσιο, το έ χαρακτηρισε ο μαέστρος Hans Richter, έργο δημιουργού που «έσκαψε και έβάθυνε και έθηκε θεμέλιον», θά προσθέσουμε και μεις.

Πρέπει θέβαια να όμολογηθί ότι ο Elgar θρήκε μιá μουσική παράδοσι στο Όρατόριο και τη Θρησκευτική γενικά μουσική που χρονολογείται από την εποχή του Händel ή και παλαιότερα. Η μουσική αυτή καλλιεργήθηκε στην Άγγλία στη δύση του περασμένου αϊώνα και στην αύγή του αϊώνα μας από συνθέτες σαν τον sir Alexander Campbell Mackenzie (1847-1935), τον sir Charles

Hubert Parry (1848-1918), τον Ίρλανδό sir Charles Villiers Stanford (1852-1924) και τον sir Frederick Cowen (1852-1935). Το έργο όμως αυτών των συνθετών συχνά καταλήγει σε κοινότοπο άκαδημαϊσμό.

II

Η άναφορά μας αυτή στον sir Edward Elgar μάς θυμίζει και μερικούς άλλους συγχρόνους μας Άγγλους συνθέτες: τον σοηδικής καταγωγής Gustav Holst (1874-1934) με το ταλέντο στην ένορχήστρωσι και την δυναμική προσωπικότητα που έκαμε πολλούς να τον παρομοιάσουν με τον Berlioz. Μεταξύ των έργων του συγκαταλέγονται πλείστα όρατόρια ή κομμάτια θρησκευτικής έμπνεύσεως («Ο Ύμνος του Ίησού», Ορ. 37⁽¹⁻²⁾), «η Σουίτα του Άγιου Παύ-

(1) Το έργο βασίζεται σε ένα ποιήμα που βρέθηκε στις άπόκρυφες Πράξεις Ίωάννου. Εϊναι γραμμένο για δύο χορωδίες, μιá γυναικεία χορωδία από ύψιφωνες και κοντράλτες και όρχήστρα. Αρχίζει με ένα πρελούδιο της όρχήστρας. Τα τρομπόνια διαλαούν τον ύμνο Pange Lingua, το άγγλικό κόρνο έπαναλαμβάνει τον ύμνο και το θέμα σβύνει σε τρία φλάουτα.

Άκολουθεί ένας άλλος ύμνος, ο Vexilla Regis, συγχορδίες σε ρυθμό 4/4 άνεβαίνουσαν θυμίαμα στον ούρανό, ενώ μιá μακρυνή χορωδία από ύψιφωνες τραγουδεί μιá στροφή του Vexilla Regis και οι τενόροι και οι βαθύφωνοι άπαντούν με την πρώτη στροφή του Pange, Lingua Gloriosi: «Γλώσσα, έπανάλαβε τη δοξασμένη μάχη... πές για τον εύγενικό θρίαμβο, πώς ο Λυτρωτής του Κόσμου, που θουσιάστηκε, έχει νικήσει».

Το Άμην άντηχεί από μερικά όργανα της όρχήστρας και μετά από μιá παύσι αρχίζει ο Ύμνος κι άπ' τις δύο χορωδίες, ενώ η γυναικεία χορωδία άπαντά από μακρυά με ένα Άμην μετά από κάθε πρότασι.

Το έργο εϊναι ένα δοξαστικό στον Πατέρα, στον Υίο και Λόγο και εις το Άγιο Πνεύμα που συγκινεί και άνεβάζει.

(2) Βλ. περισσότερα εις: D. F. Tovey: «Essays in Musical Analysis», Oxford University Press, London 1972. Vol. 5.

λου» (1913), «Ψαλμός» (1912) κ.λ.π.). Τὸν Cyril Scott (γ. 1879) ποὺ ὠνομάστηκε Debussy τῆς Ἀγγλίας καὶ ἔδωσε τὸν «Ὕμνο τῆς Γεννήσεως». Τὸν Edmund Rubbra (γεν. 1901), μαθητὴ τοῦ Holst, μὲ τὰ Μοτέτα ἔργ. 76 (1952), τὴν «Missa Cantuariensis» Op. 59, ποὺ συνετέθη γιὰ τὴ χορωδία τοῦ ναοῦ τοῦ Canterbury, ἔργο μὲ μελωδικὸ καὶ ἁρμονικὸ ἰδιώμα ἄκρας ἀπλότητος κ.τ.λ., τὸν sir William Walton (γεν. 1902), μὲ τὸ ὁρατόριο «The Balthazar's Feast», μὰ πρὸ πάντων τοὺς δύο κορυφαίους Βρεταννοὺς συνθέτες τοῦ αἰῶνα μας, τὸν Ralph Vaughan Williams (1872-1958) καὶ τὸν Benjamin Britten (γεν. 1913).

Ὁ Ralph Vaughan Williams, μὲ τὴ νεανικότητα τοῦ πνεύματος εἶναι συνθέτης θαυτάτα Ἕλληνας, ριζωμένος θαθεῖα στὴ γῆ τῆς Βρεταννίας, προσκολλημένος στὸ φολκλόρ καὶ τὴ θρησκευτικὴ παράδοσι τῆς χώρας του.

Ποιὸς δὲν θυμάται τὴν ὠραία φαντασία σ' ἓνα θέμα τοῦ Thomas Tallis (1910) ποὺ ἐκφράζει κατὰ τοὺς κριτικοὺς τὴν πίστι τῆς Ἀγγλίας στὴ γῆ της, στὴν παράδοσι της, ἀποτελεῖ ἓνα προσκύνημα τοῦ πιστοῦ πρὸς τὸ ἄορατο φῶς, ἀποπνέει ἓνα ἄρωμα ἐκκλησιαστικὸ, ἀποτελεῖ μιὰ θαθεῖα καὶ ἐπίσημη μουσικὴ δημιουργία ποὺ ἀποκαλύπτει τὴν πραγματικὴ τῆς φύσι μῆσα σ' ἓνα Ἀγγλικὸ καθεδρικὸ ναό;

Μυστικοπαθὴς καὶ φίλος τοῦ ὑπαίθρου, μᾶς ἔδωσε ἔργα σάν τὴ λειτουργία a cappella σὲ σὸλ ἐλάσσονα (1923), ποὺ ἀνασταίνει τὴν παράδοσι τοῦ Byrd, τὸ αὐστηρὸ ὁρατόριο Santa Civitas (1926), ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὴν ἀποκάλυψι τοῦ Ἰωάννου, τὰ Mystical Songs (1911), τὸ Magnificat (1932), τὴν καντάτα τῶν Χριστουγέννων Hodie (1955).

Ὁ συμπατριώτης του Benjamin Britten, ποὺ μὲ τὸν Peter Grimes (Op. 33, 1945), ἔργο ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὴ σκληρὴ ζωὴ τῶν ψαράδων τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας του, τοῦ Suffolk, σημαδεύει τὴν ἀναβίωσι τῆς Ἀγγλικῆς Ὀπερας, εἶναι συνθέτης ταλαντοῦχος.

Στὸν Peter Grimes, ποὺ μᾶς φέρνει τὴν ἀλμύρα τῆς θάλασσας καὶ τοὺς παλμούς

τῆς καρδιάς τῶν ἀνθρώπων τοῦ μόχθου, φαίνεται καὶ τὸ κακὸ ποὺ κάνει ἢ κακογλωσσία καὶ τὸ κουτσομπολιὸ ποὺ ἐπικρατοῦν στὶς μικρὲς κοινωνίες τῆς ὑπαίθρου.

Ἡ ἀγάπη του γιὰ τὸ παιδί μᾶς ἔδωσε τὸ «Ceremony of Carols» Op. 28 (1942) γιὰ παιδικὲς φωνές καὶ ἄρπα, τὸ θαυμάσιο «Ὀδηγὸς ἑνὸς νέου στὴν ὀρχήστρα» («The Young Person's Guide to the Orchestra» Op. 34, 1946), σὲ παραλλαγές πάνω σ' ἓνα θέμα τοῦ Purcell, ἔργο ποὺ διδάσκει στὸ παιδί τὸ ρόλο τοῦ κάθε ὀργάνου τῆς ὀρχήστρας, μὰ καὶ τὴ γνωστὴ παιδικὴ ὄπερα «Let's Make an Opera».

Σάν ἐπιστέγασμα τοῦ παιδαγωγικοῦ ἔργου τοῦ Britten ἦλθε ὁ «Κατακλυσμὸς τοῦ Νῶε» (1959) («Noye's Fludde»), ἔργο ποὺ χρειάζεται μόνο μικρὸ ἀριθμὸ ἐπαγγελματιῶν μουσικῶν καὶ ποὺ μπορεῖ νὰ ἐκτελεσθῆ σχεδὸν μόνο ἀπὸ παιδιὰ μὲ τὴν εὐκόλη παρατιτοῦρα καὶ τοὺς ἦχους τῶν διαφόρων ζώων τῆς κιθωτοῦ ποὺ παράγονται μὲ ἀπλούστατα μέσα.

Τὸ ἔργο αὐτὸ τὸ τόσο ἀπλὸ καὶ τόσο γοητευτικὸ ποὺ ἄκουσα τὸ Μάρτιο τοῦ 1959 στὴν ἐκκλησία τοῦ Θεολογικοῦ Σεμιναρίου τῆς Νέας Ὑόρκης (Union Theological Seminary)⁽³⁾, θασιζεται σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ θρησκευτικὰ ἔργα τοῦ Μεσαίωνος (Chester Miracle Play) τοῦ 15ου αἰῶνος.

Ἐκτὸς ἀπὸ δύο ἐπαγγελματίες τραγουδιστές, ἓνα θαθύφωνο καὶ μιὰ κοντράλτο, γιὰ τοὺς ρόλους τοῦ Νῶε καὶ τῆς γυναίκας του καὶ μερικοὺς φθασμένους μουσικοὺς γιὰ τὸ σκελετὸ τῆς ὀρχήστρας (κουϊντέττο ἐγγόρδων, δύο πιάννα, τύμπανα, ἐκκλησιαστικὸ ὄργανο καὶ «Recorder», ποὺ εἶναι ἀπ' τὰ πιὸ παλῆα πνευστὰ ὄργανα), ὅλοι οἱ ἄλλοι ρόλοι, τῶν παιδιῶν τοῦ Νῶε μὲ τίς γυναίκες τους, τῶν ζώων καὶ τῶν μελῶν τῆς ὑπόλοιπης ὀρχήστρας ἐγγόρδων, πνευστῶν καὶ κρουστῶν ποὺ περιλαμβά-

(3) Βλ. καὶ «Musical America», April 1959.

νει και φλυτζάνια, τὰ ὁποῖα κτυποῦν με ξύλινα κουτάλια, σάλπιγγες κ.τ.λ., μπορεῖ νὰ παιχθοῦν ἀπὸ παιδιὰ διαφόρων ἡλικιῶν. Τὸ ἀκροατήριο συμμετέχει στὴ μουσικὴ τραγουδώντας τρεῖς γνωστοὺς ὕμνους.

Μετὰ ἀπὸ σύντομη εἰσαγωγὴ τῆς ὀρχήστρας, ὅλη ἡ σύναξις τῶν πιστῶν (τὸ ἔργο ἐκτελεῖται σὲ ναό) τραγουδάει τέσσερις στίχους ἀπὸ τὸ γνωστὸ Ὑμνο τῆς Προτεσταντικῆς Ἐκκλησίας «Κύριε Ἰησοῦ, σκέψου με καὶ καθάρισε τὶς ἁμαρτίες μου» («Lord Jesus, Think on me...»), ὁ ὁποῖος δίνει θεματικὸ ὕλικὸ πὺ ὑφαίνεται στὶς ἐπόμενες σελίδες τῆς παρτιτούρας. Ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ (μέρος πὺ δὲν τραγουδιέται), διατάσσει τὸ Νῶε νὰ φτειάξῃ τὴν κιβωτό. Μετὰ ἀπὸ ἕνα τραγουδί ἐμφανίζονται τὰ ζῶα καὶ δοξολογοῦν τὸ Θεὸ με ἕνα «Κύριε Ἐλέησον», μιμούμενα τὶς φωνὲς διαφόρων μελῶν τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου.

Μετὰ ἀπὸ ἕνα ἐπεισόδιο με τὴ γυναίκα τοῦ Νῶε πὺ ἀρνείται νὰ μπῆ στὴν κιβωτό καὶ τὴν τραθοῦν με τὴ θία, ἔρχεται ἡ πλημμύρα με μιὰ Passacaglia πὺ κορυφώνεται με τὸν γνωστὸ Ὑμνο τῆς Προτεσταντικῆς Ἐκκλησίας «Αἰῶνιε Πατέρα, δυνατὲ στὸ νὰ σώζης...» («Eternal Father, Strong to Save»), στὴν ὁποῖα συμμετέχει τὸ ἀκροατήριο στὸ δεύτερο καὶ τρίτο στίχο, ὑποχωρεῖ ἡ ἔντασι τῆς μουσικῆς, φεύγει τὸ κοράκι, μετὰ τὸ περιστέρη, ἐνῶ ἡ ὀρχήστρα παίζει ἕνα γοητευτικὸ θάλς πὺ ὑπαινίσσεται τὸ πέταγμα. Τὰ ζῶα θγαίνουν ἀπ' τὴν κιβωτό τραγουδώντας ἕνα χαρούμενο «Ἀλληλοῦα» καὶ τέλος τὸ ἀκροατήριο γιὰ τρίτη φορά συμμετέχει με ἕνα Ὑμνο, ἐνῶ ὁ Νῶε δέχεται τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ Britten δίνει ἕνα συγκινητικὸ, εἰρηνικὸ καὶ γαλήνιο φινάλε.

Ἡ πρεμιέρα τοῦ ἔργου δόθηκε στὴν Ἐκκλησία τοῦ Ordorf (Ordorf Parish Church) στὰ πλαίσια τοῦ φεστιβάλ τοῦ Aldeburgh τοῦ 1958.

Σταθήκαμε περισσότερο στὸν «Κατακλυσμὸ» γιὰτὶ ἕνα τέτοιο ἔργο, γραμμένο με πίστι καὶ με ἀγάπη γιὰ τὸ παιδί, εἶναι πολὺ δύσκολο ἐγχείρημα. Ἄν εἶναι δυσκολώτατο νὰ γράψῃ ἕνας λογο-

τέχνης ἀξιόλογο παιδικὸ μυθιστόρημα, ἀφοῦ πρέπει νὰ ξέρῃ τὴν ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ καὶ νὰ ἔξῃ μεγάλες ἱκανότητες, χίλιες φορὲς δυσκολώτερο εἶναι νὰ γράψῃ ἕνας συνθέτης ἔργο εὐκολονόητο γιὰ τοὺς μικροὺς, ἔργο παιδαγωγικὸ πὺ νὰ κἀνῃ τὸ παιδί νὰ συμμετέχῃ στὴ δρᾶσι ἄκοπα καὶ ἀθίαστα, νὰ διεγείρῃ τὴν παιδικὴ φαντασία καὶ νὰ ἀκούεται εὐχάριστα ἀπὸ μικροὺς καὶ μεγάλους. Πλούσια ἐνορχήστρωσι, ἡχοχρώματα γεμάτα φαντασία, ὠραῖο θέαμα με τὴν παρέλασι τῶν ζῶων καὶ ὅλα με τὰ πὺ ἀπλᾶ μέσα. Ὁμολογουμένως λίγοι σύγχρονοι συνθέτες (στὸ νοῦ μας ἔρχονται σχεδὸν μόνο τὰ ὄνόματα τοῦ Prokofiev, τοῦ Davies καὶ τοῦ Kabalevsky), ἔγραψαν με τόση ἐπιτυχία μουσικὴ γιὰ τὸ παιδί.

Πλούσια εἶναι ἡ προσφορὰ τοῦ λυρικοῦ Britten σὲ ἔργα ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὸν οὐρανὸ. Καντάτες-Ἅγιος Νικόλαος (Op. 42, 1948), πὺ ἐκτὸς ἀπὸ τὸ δύσκολο μέρος τοῦ τενόρου προωρίζονταν γιὰ ἐρασιτέχνες, Misericordiam (Op. 69, 1963) κ.τ.λ. - Ρέκθιεμ - Πολεμικὸ Ρέκθιεμ (Op. 66, 1962), πὺ θεωρεῖται ὁμόθυμα ὡς τὸ ἀριστούργημά του⁽⁴⁾ καὶ γράφηκε γιὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Coventry πὺ καταστράφηκε ἀπὸ τοὺς βομβαρδισμοὺς τοῦ 2ου Παγκοσμίου Πολέμου, Sinfonia da Requiem (Op. 20, 1940-41) - Ὑμνοι - Ὑμνος στὴν Παρθένο (1930), Ὑμνος στὴν Ἅγία Καικιλία (Op. 27, 1942) πάνω σὲ κείμενο τοῦ W. H. Auden, καὶ πλείστα ἄλλα ἔργα, «Rejoice in the Lamb», Op. 30 (1943) σὲ κείμενο τοῦ Christopher Smart, Σύντομη Λειτουργία (Missa Brevis) σὲ ρὲ Op. 63 (1959), «Festival te Deum» Op. 32 (1945) καὶ ἄλλα.

Ὁ Benjamin Britten θεωρεῖ ὡς πρωταρχικὴ ἀποστολὴ τοῦ συνθέτη τὸ νὰ κἀμῃ ὅσο τὸ δυνατὸ περισσότερο κόσμο

(4) Ἐπιφυλάξεις, ὄχι γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ ἀξία αὐτοῦ τοῦ ἔργου, ἀλλὰ γιὰ τὴ χριστιανικότητά του ἔχει ἐκφράσει ὁ K. Χαρολαμπίδης (Βλ. «Ἀκτίνες» 1963, σελ. 365-366).

νά αγαπήση τὴ μουσική. Τὸ ἔργο του μεταδίδει θαθεῖα νόηματα, συχνὰ μὲ μιὰ ἀπλότητα ποὺ καταπλήσσει. Ὁ συνθέτης ἔχει συλλάβει τὸ πνεῦμα τῆς σύγχρονης ζωῆς καὶ τὸ ἐκφράζει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲ τὴ μουσικὴ γλῶσσα τοῦ παρελθόντος. Συνδυάζει τὸ παραδοσιακὸ μὲ τὸ σύγχρονο⁽⁵⁾.

Τὸ ἔργο τοῦ Britten δὲν μεταφέρει μόνον κατὰ τρόπο ἀριστοτεχνικὸ στὴ μουσικὴ τὸ χρῶμα τῶν λέξεων, μεταφέρει στὸν κουρασμένο ἄνθρωπο τῆς ἐποχῆς μας τὸ ἄρωμα τῆς πίστεως καὶ τῆς εὐσεβείας⁽⁶⁾.

Στὴ σύντομη αὐτὴ ἐπισκόπησι παραλείπουμε τὸν Michael Tippett (γεν. 1905), ἀνθρωπιστὴ, αὐστηρό, ἀρρενωπό, μὲ ρυθμικὴ ποὺ ἀκολουθεῖ τὰ πρότυπα τῶν μεγάλων μαντριγκαλιστῶν. Τὸ ὄρατόριό του «Ἐνα παιδί τοῦ καιροῦ μας» (1941-44) («A Child of our Time»), εἶναι ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὴ φρίκη τοῦ Χιτλερικοῦ ρατσισμοῦ, ἀνθρωπιστικὸ μὲ τὴ χρῆσι ἀντὶ τοῦ πατροπαράδοτου χορωδιακοῦ μέρους τοῦ ὄρατορίου, ὑλικὸ ἀπὸ τὰ θρησκευτικὰ τραγούδια τῶν νέγρων τῆς Ἀμερικῆς (Negro Spirituals).

Ἡ ἐκμετάλλευσι τῶν ἀριστουργημάτων αὐτῶν ποὺ ἀνάβλυσαν ἀπὸ τὴν ψυχὴ τοῦ Ἀμερικανοῦ Νέγρου ἀπὸ τὸν Tippett, εἶναι χαρακτηριστικὸ τῆς μεγαλοφυΐας του. Τὸ ὄλο ἔργο, ποὺ ἀποτελεῖ σταθμὸ στὴν Ἀγγλικὴ μουσικὴ, μεταδίδει ρίγη συγκινήσεως.

Ὁ Lennox Berkeley (γεν. 1903), συνδέει τὴ Βρεταννικὴ μὲ τὴ Γαλλικὴ μουσικὴ. Μαθητὴς τῆς Nadia Boulanger, προσανατολισμένος πρὸς τὸ Λατινικὸ πνεῦμα, ὁ Roulepe αὐτὸς τῆς Ἀγγλίας, καθολικὸς τὸ θρησκευμα, μᾶς δίνει τὸ Stabat Mater του, μὰ κι' ἓνα ἀληθινὸ ἀριστούργημα, «Τὰ τέσσερα ποιήματα τῆς Ἀγίας Τερέζας τῆς Ἀβίλα», γιὰ κοντράλτο καὶ ὄρχηστρα ἐγχόρδων.

Τέλος ὁ Peter Maxwell Davies (γεν. 1934), μὲ τὴ «Σονάτα τοῦ Ἀγίου Μιχαήλ» γιὰ 17 πνευστὰ μὲ θασικὸ ὑλικὸ παρμένο ἀπὸ τὸ μέλος τῆς ἀκολουθίας τοῦ Requiem ἀποκαλύπτει λυρικὴ διάθεσι καὶ θρησκευτικὴ ἔφεσι. Ἀξιόλογες ἀκόμα εἶναι οἱ συνθέσεις του γιὰ παιδιά, τὸ «O! Magnum Mysterium» καὶ «Te Lucis Ante Terminum», κύκλοι Χριστουγεννιάτικων τραγουδιῶν μὲ σονάτες γιὰ διάφορα ὄργανα. Τὰ ἔργα αὐτὰ συνέθεσε ὅταν ἦταν διευθυντὴς τῆς μουσικῆς διδασκαλίας ἐνὸς σχολείου, τοῦ «Cirencester Grammar School» καὶ ἐπηρέασαν γενικῶς τὴ μουσικὴ παιδεία στὴν Βρεταννίαν.

Ἡ θρησκευτικὴ μουσικὴ εἶναι γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα, γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὴν Ἀθηνᾶ Σπανοῦδη, τὸ θάλασμο τῶν πόνων της, τὸ θυμιατήρι τῆς λατρείας της καὶ ἡ ὑπέρτατη παρηγοριά της⁽⁷⁾. Καὶ στὴν προσφορὰ αὐτῆς τῆς ἀνεκτίμητης ὑπέρτατης παρηγοριᾶς δὲν ὑστέρησαν οἱ συμπατριῶτες τοῦ Henry Purcell, οἱ ἄξιοι συνθέτες τῆς Βρεταννίας, γιατί ἔδωσαν ἔργα ποὺ ὁμολογουμένως φλογίζουν καὶ πυρπολοῦν τὴν ψυχὴ μὲ τὸν προφητισμὸ τους.

A. ΔΩΡΙΚΟΣ

(5) Βλ. καὶ P. M. Young: «Britten», Masters of Music, Ernest Benn, London 1966.

(6) Φαίνεται νὰ τὸν ἀπασχολῆ πολὺ τὸ «δύνασθαι τοῖς ἀνθρώποις ἐξομιλῆσαι», ποὺ κατὰ τὸν Συνέσιον ἦταν ἡ Τέχνη τῶν Τεχνῶν γιὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας (ρητορικὴ κ.τ.λ.).

(7) Ἀπὸ τὴν ἐκπομπή της «Μουσικὰ θέματα» ποὺ μεταδόθηκε τὸ Σάββατο 20 Ὀκτωβρίου 1973 ἀπὸ τὸ Ἐθνικὸ Πρόγραμμα.

Ο JACQUES MONOD ΥΠΟ ΚΡΙΣΙΝ

Ήταν άρα γε κατά θάθος δικαιο-λογημένη ή συγκίνησις πού προκάλεσε, πρίν άπό μερικά χρόνια, τό έναρκτηριο μάθημα του Jacques Monod στο Κολλέγιο της Γαλλίας, καθώς, άργότερα, και ή έκδοσις του βιβλίου του «Τύχη και Άνάγκη»; Πολύ άμφιβάλλομε, και οί συζητήσεις πού άκολούθησαν έδωσαν στο γεγονός τις σωστές του διαστάσεις.

Άμέσως μετά άπό αυτή τη «βόμβα» ένα έξαιρέτο άρθρο του P. Russo στο Etudes επέσυρε την προσοχή σε μία ά ν ά γ κ η τόσο έπιτακτική όσο αυτή της έπιστημονικής παρατηρήσεως. Την άνάγκη για κάθε έπιστήμη νά μη διατυπώνη συμπεράσματα παρά μόνον στο πεδίο πού αυτή παρατηρεί. Ήταν άπό την άρχή φανερό ότι ή ιδέα του τυχαίου ελάχιστο ρόλο έπαιξε σε ό,τι μπορεί νά θεσμοθετησή μία πραγματική έπιστήμη. Ήλθε κατόπιν τό βιβλίο του G. Salet⁽¹⁾ ν' άποδείξη, στο φώς του άκρως έπιστημονικού ύπολογισμού τών πιθανοτήτων, ότι τό τυχαίο άσφαλώς δέν μπορεί νά παίξη τό ρόλο πού του άπέδωσε ο καθηγητής Monod.

Τά αινίγματα υπάρχουν.

Μόλις ξεδόδη τό βιβλίο του Jacques Monod, ο Pierre-Henri Simon παρετήρησε ότι ή εξήγησις του της προελεύσεως της ζωής άπό την τύχη ήταν «ένα μεταφυσικό πήδημα άνάλογο με την εξήγησι της προελεύσεώς της άπό τη θέλησι της Θείας Προνοίας»⁽²⁾. Έξ άλλου, στο ίδιο

του βιβλίο, ο Monod έλεγε καθαρά ότι ή άνακάλυψις τών παγκοσμίων μηχανισμών, στους όποιους στηρίζονται οί θασικές ιδιότητες τών ζωντανών οργανισμών, δέν είχε καθόλου φωτίσει τό έρώτημα της προελεύσεως, και ότι, αν αυτό έτίθετο πάλι σήμερα με όρους πολύ περισσότερο άκριθείς άπό άλλοτε, θα άπεκαλύπτετο «άκόμη δυσκολώτερο».

Χαρακτηρίζοντας έξ άλλου σάν αίνιγμα την προέλεσι του «γενετικού κώδικος» πού έξασφαλίζει τη ζωή, ο καθηγητής Monod έτοποθέτει εκεί, σύμφωνα με τους δικούς του όρους, τό «κυρίως πρόβλημα». «Δέν άποκλείεται, αντίθετα ένισχύεται, ή ύπόθεσις ότι τό άποφασιστικό γεγονός έγινε μία μοναδική φορά. Πράγμα πού θα έσήμαινε ότι ή πιθανότης του a priori ήταν σχεδόν μηδέν». Και ο συγγραφεύς του «Τύχη και Άνάγκη», έφθανε νά ειπή ότι αυτή ή ύπόθεσις ήταν για κείνον «δυσάρεστη» και «άντιπαθής για τους περισσοτέρους έπιστήμονας», διότι «άπό ένα μοναδικό γεγονός ή έπιστήμη δέν μπορεί νά ειπή κάτι ούτε νά κάνη κάτι».

Γιατί μία τέτοια ύπόθεσις φαίνεται «δυσάρεστη» στον καθηγητή Monod; Δέν έρχεται μόνον με τον έπιστήμονα άντιμέτωπη, αλλά με «την άνθρωπινη τάσι νά πιστεύωμε ότι κάθε πραγματικότης στο σύγχρονο κόσμο ήταν άπαραίτητη και ύπηρεχε άνέκαθεν». Πώς νά έπαληθεύσωμε καλύτερα αυτό πού παρετήρησε άπό την άρχή ο Pierre-Henri Simon, ότι δηλαδή δέν είναι πλέον έδω «ή έπιστήμη» πού έκφράζεται στη σκέψι του Monod, άλλ' ώρισμένη άντίληψις για τον κόσμο και τη ζωή πού ξεπερνά εκείνο πού ή έπιστήμη προσφέρει στη σκέψι του;

(1) G. Salet: «Τύχη και βεβαιότης» (έκδ. Téqui).

(2) Πρβλ. P. H. Simon: «Ερωτήματα στους σοφούς» ("Εκδ. Seuil) και συζητήσεις μεταξύ Monod-Simon στο περιοδικό Atomes (Σεπτ. 1969).

Αυτό τὸ ἐξω-επιστημονικὸ ἢ προ-επιστημονικὸ a priori ἔρχεται νὰ ἐξετάσῃ μὲ σαφήνεια ἢ Michèle Aumont⁽³⁾. Ὁ Jacques Monod — ὅπως καὶ τόσοι ἄλλοι — καλεῖ τὸ σημερινὸ ἄνθρωπο σὲ «μία σπαρακτικὴ ἀναθεώρησι τῆς ἀντιλήψεως πού εἶχε, ριζωμένη ἀπὸ δεκάδες χιλιάδες χρόνια, γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ τῆ σχέσι του μὲ τὸ σύμπαν». Θὰ φθάσῃ ἐκεῖ «ἀναγκασμένος ἀπὸ τὴν πλουσιωτάτη ἐξέλιξι τῶν γνώσεων» καὶ στὴν ἀρχὴ θ' ἀναγκασθῇ νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὴν «ἀπαίτησι μιᾶς ἐξηγήσεως, (ἀπὸ) τὴν ἀγωνία πού μᾶς ἀναγκάζει ν' ἀναζητοῦμε τὴν ἔννοια τῆς ὑπάρξεως». Θὰ πρέπει νὰ δεχθοῦμε «μίαν ἀγωνιώδη ἀναζήτησι σ' ἓνα σύμπαν παγωμένο ἀπὸ μοναξιά»⁽⁴⁾ καὶ θὰ μᾶς χρειασθῇ πολὺ θάρρος γιὰ νὰ δεχθοῦμε αὐτὴ τὴν «δολοκληρωτικὴ μοναξιά».

“Ἐνα παγωμένο σύμπαν.

Ἐπάρχει σ' αὐτὰ τὰ λόγια ἓνα παράξενο μεγαλεῖο καὶ πρέπει νὰ ζυγίζωμε μὲ προσοχὴ τοὺς ὅρους. Ἡ ἀγωνία αὐτῆς τῆς ἀ ν α ζ η τ ῆ σ ε ω ς, τὸ κρῦο καὶ ἡ μοναξιά αὐτοῦ τοῦ π α γ ω μ ἔ ν ο υ σύμπαντος, ἐὰν ὁ Jacques Monod τὰ θλέπη κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, δὲν εἶναι ἤδη ἓνα σημεῖο, ἄς ποῦμε μάλιστα μία μαρτυρία, ὅτι ἡ τάξις τῶν γνώσεων στὴν ὁποία πιστεύει ὅτι ἔχει ὑποβαθμισθῇ ὁ ἄνθρωπος δὲν λέγει τὸ π ᾶ ν γιὰ τὸν ἄνθρωπο;

Ἐξ ἄλλου, μήπως ὁ Jacques Monod δὲν ἀποκρῦπτει ὅτι τὸ νὰ κρατῆται σ' αὐτὸ πού ὀνομάζει «ἀντικειμενικότητα» (ἀλλὰ εἶναι ἀρά γε πραγματικά;) δὲν εἶναι παρά ἓνα p o s t u l a t u m καὶ ὅτι τὸ νὰ τὸ δέχεται εἶναι μία ἠθικὴ ἐκλογή;

Ἐπάρχει δὲν εἴμαστε ἐδῶ μπλεγμένοι μέσα στὸν λαμπρότερο καὶ συγκλονιστικώτερο, ἀλλὰ καὶ φανερώτερο φαῦλο κύκλο; Ἡ ἀ π λ ο ὗ σ τ ε υ σ ι ς τῆς

ζωῆς καὶ τῆς προελεύσεώς της στὴν «ἀνάγκη» δὲν ἐπιτυγχάνεται παρά μὲ θυσία κάθε «ἐξηγήσεως» γιὰ ἓνα «αἰνιγμα» γιὰ τὸ ὁποῖο λέγουν μὲ κάθε εἰλικρίνεια πὼς φαίνεται σχεδὸν βέβαιον ὅτι θὰ παραμείνῃ γιὰ πάντα «ἀνεξήγητο» — αἰνιγμα πού παραπέμπουν σὲ μία τ ὕ χ η γιὰ τὴν ὁποία ἄλλωστε καὶ τὴν ἴδια ἀναγνωρίζουν σὰν ἐξαιρετικὰ ἀπίθανη. Ἀλλὰ στὸ ὄνομα αὐτῆς τῆς αὐθαιρέτου ἀπλουστεύσεως — πού εἶναι ἀξιόλογη σὰν ἀντικειμενικότης στὴν τάξι αὐτῶν πού εἶναι δυνατόν νὰ παρατηρηθοῦν καὶ νὰ γίνουν γνωστά — ἐξαιροῦνται ἡ κλησις, ἡ μέριμνα, ἡ αἵτησις πού σημειώνονται τόσο φανερά σ' αὐτὸ πού καλοῦμε «ἀνθρώπινη ψυχὴ», ὥστε ἂν τὰ ἀρνηθοῦμε θλέπομε νὰ γεννιέται ἡ παγωνιά καὶ ἡ ἀγωνία σὲ μία ἀτέλειωτη μοναξιά — ἀφοῦ αὐτὰ εἶναι τὰ λόγια τοῦ Jacques Monod.

Ἀλλὰ, αὐτὴ τὴ ζωὴ πού περιορίζει σὲ μία μόνον τάξι γνώσεων, τὴ στιγμὴ πού ὁμολογεῖ ὅτι ἀφίνει ἐξω ἀπὸ τὸν κύκλο τῶν ἐρευνῶν του μεγάλα αἰνιγματα⁽⁵⁾, ἰδοῦ ὅτι ζητοῦν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο «ὄχι νὰ ἐξυπηρετῆται ἀπ' αὐτὴν, ἀλλὰ νὰ τὴν ὑπηρετῇ» (εἶναι τὰ ἴδια τὰ λόγια τοῦ Monod). “Ὅτι ὁ ἐπιστήμων ἀποκλείει κάθε ἐξωτερικὴ ὑποκρισία νὰ εἰσχωρήσῃ στὸ δικό του κύκλο, εἶναι ὁ ὀρισμὸς τῆς μεθόδου του καὶ προϋπόθεσις γιὰ τὴ θεβαιότητά του. Ἐκεῖνο πού δὲν εἶναι δυνατόν, εἶναι ὅτι διακηρύττει τὸ πεδῖον ἐρεύνης πού μόνος του ὤρισε ὡς τὸν μόνον τόπο ἐκφράσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἐννοίας τῆς ζωῆς. Ἐκεῖνο πού εἶναι ἀκόμη λιγώτερο δυνατόν εἶναι ὅτι ὀλόκληρη αὐτὴ ἡ ζωὴ καλεῖται νὰ ὑποταγῇ στὴν «ἀναγκαιότητα» μιᾶς γνώσεως ἀπλουστευμένης ἔτσι στὰ ὅρια πού ἡ ἴδια ὤρισε καὶ δικαίως γιὰ τὴ δικὴ της ἀσκησι.

JEAN DE FABREGUES

(3) Τετράδιον 3 τοῦ Διεθνoῦς Κέντρου σκέψεως ἐπὶ τῆς προσωπικότητος, 20, rue Laffitte, Paris, IXe.

(4) Κείμενα ἀπὸ τὸ «Τύχη καὶ Ἀνάγκη».

(5) Διότι ὑπάρχει ἐπίσης ἐκείνη τοῦ ἐγκεφάλου, τὴν ὁποία ὁ Monod πραγματεύεται θαυμάσια μὲ τὴ δύναμι ἐκφράσεως πού τὸν χαρακτηρίζει.

«ΝΑ ΣΕ ΒΟΗΘΗΣΩ ΝΑ ΜΑΘΗΣ»

Ο Έντουαρντ, ένας σιωπηλός, συν-εσταλμένος μικρός μαθητής της πρώτης τάξεως παρουσίαζε όλο και μεγαλύτερη καθυστέρηση στην ανάγνωση σὲ σύγκριση με τοὺς συμμαθητὲς τοὺς. Μιὰ ἡμέρα ἡ δασκάλα του, ἐπειδὴ φοβόταν ὅτι ποτὲ δὲν θὰ τοὺς ἔφθανε, τὸν ἔφερε σὲ μιὰ ἄδεια αἴθουσα ὅπου τὸν ὑποδέχτηκε μὲ χαμόγελο μιὰ γλυκομίλητη γυναίκα, ἡ Lillian Forsch. Ἡ δασκάλα ἔφυγε καὶ ἡ Αἴλιαν ἄρχισε νὰ τὸν βοηθᾷ ὑπομονητικὰ νὰ ξυλῶνῃ τὶς δύσκολες λέξεις. Σιγά-σιγά ὁ μικρὸς Έντουαρντ ἀπέκτησε αὐτοπεποίθηση καὶ ὅταν ἔφθασαν στὴν τελευταία σελίδα τοῦ ἀναγνωστικοῦ χαμογέλασε, γιὰ πρώτη φορὰ ἐκείνη τὴ χρονιά, καὶ εἶπε στὴν κ. Forsch: «Μπορῶ νὰ διαβάσω, ἔτσι δὲν εἶναι!»

Ο Έντουαρντ εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς μαθητὲς στὴν Ἀμερική πού ἡ ζωὴ τοὺς ἀλλάζει χάρις σὲ μιὰ ἀξιοσημείωτη ἐπανάσταση στὴν Ἀμερικανικὴ ἐκπαίδευση. Καὶ ἡ Lillian Forsch δὲν εἶναι ἕξ ἐπαγγέλματος ἐκπαιδευτικὰ, ἀλλὰ ἄμισθη ἐθελόντρια. Σὲ δημόσια καὶ ἐνοριακὰ σχολεῖα σὲ ὅλη τὴ χώρα 200.000 περίπου ἀνθρώποι σὰν κι' αὐτὴν ἐργάζονται δίπλα στοὺς δασκάλους καὶ διευθυντὲς σχολείων σὲ μιὰ αὐξανόμενη ποικιλία σχολικῶν ἐργασιῶν.

Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἐθελοντὲς ἐργάζονται μέσα στὶς τάξεις σὰν βοηθοὶ τῶν δασκάλων. Ἄλλοι διδάσκουν ἰδιαίτερα σὲ μαθητὲς, πὺν παρουσιάζουν βραδύτητα στὴ μάθηση, ἀνάγνωση καὶ ἀριθμητικὴ ἢ διδάσκουν τὴν ὁμιλουμένη ἀγγλικὴ σὲ παιδιὰ ἀπὸ τὸ Μεξικὸ ἢ τὸ Πόρτο Ρίκο. Πολλοὶ διευθύνουν σχολικὲς βιβλιοθήκες ἢ βγάζουν τὰ παιδιὰ στὴν ἵπαιθο. Ἄλλοι φέρουν τὴ μουσικὴ ἢ τὴν τέχνη στὴν τάξη. Ὅποιαδήποτε κι' ἂν εἶναι ἡ δυσκολία ἢ ἐθελόντρια πείθει τὸ παιδάκι ὅτι κάποιος ἐνδιαφέρεται γι' αὐτό: «Ἐγὼ ἐνδιαφέρομαι. Νὰ σὲ βοηθήσω νὰ μάθης».

Ἡ Nancy Oakley ἀπὸ τὸ Cleveland, μητέρα πέντε παιδιῶν πὺν συμμετέχει ἐνεργῶς σὲ ποικίλες δραστηριότητες τῆς κοινότητος διερωτᾷτο κάποτε ἂν ἦταν φρόνιμο νὰ προσθέσῃ στὶς ἄλλες τῆς ὑποχρεώσεις καὶ τὰ ἰδιαίτερα μαθήματα ἐθελοντικῶν φροντιστηρίων μαθητῶν. «Δὲν μποροῦν νὰ περιγραφοῦν μὲ λέξεις, σημειώνει, ἡ ὑπερηφάνειά του ἢ ἡ δική μου χαρὰ ὅταν ὁ μικρὸς μου μαθητὴς Γιάννης ἐπῆγε σὸ μάθημά του ξέροντας τὶς ἡμέρες τῆς ἑβδομάδος στὴ σωστὴ σειρά». Καὶ ὑπογραμμίζει ὅτι ἡ ἐθελοντικὴ αὐτὴ διδασκαλία τὴν ὠφελεῖ ὅσο καὶ τὸν Γιάννη διότι παρὰ τὴν σωματικὴ καὶ ψυχικὴ κόπωση αἰσθάνεται ὅτι ὁ μικρὸς Γιάννης ἔμαθε ἀπὸ α ὕ τ ἦ ν. Παρὰ τὶς ἀπογοητεύσεις, σημειώνει μὲ ἱκανοποίηση, ὁ Γιάννης ξέρει τώρα τὸ ἀλφάβητο, τὰ χρώματα καὶ μετρᾷ μέχρι τὸ δέκα. Ἴσως δὲν εἶναι πολὺ σπουδαῖο, ἀλλὰ αὐτὴ κατώρθωσε νὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ τὰ μάθῃ.

Οἱ ἐθελόντριες σὲ κάθε μεγάλῃ πόλῃ ἔχουν νὰ ποῦν παρόμοιες ἱστορίες. Ἡ κατ' ἄτομον ἐργασία (one-to-one, ὅπως τὴν χαρακτηρίζουν οἱ ἐκπαιδευτικοί), ὑπῆρξε καταπληκτικὰ ἀποτελεσματικὴ σὸ νὰ βοηθηθοῦν τὰ παιδιὰ νὰ ξεπεράσουν τὶς καθημερινὲς ἀποτυχίες τοὺς στὴν τάξη. Ἀκόμη, οἱ μαθητὰ αὐτοὶ πὺν ἔχουν δεχθῆ ἀτομικὴ διδασκαλία μεταφέρουν στὴν τάξη ἓναν ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὸ διάβασμα πὺν μεταδίδεται καὶ στοὺς ἄλλους.

Τὸ ἐθελοντικὸ αὐτὸ φροντιστήριον εἶναι σὰν ἰδέα τόσο ἀπλὸ πὺν δικαιολογημένα διερωτᾷται κανεὶς γιατί δὲν εἶχε ἀρχίσει πολὺ καιρὸ πρὶν. Ἡ ἀπάντησις βρῖσκεται σὸ γεγονός ὅτι οἱ ἐκπαιδευτικοὶ ἦσαν πολὺ συντηρητικοὶ καὶ δὲν ἤθελαν ἐρασιτέχνες σὸ σχολεῖο. Ἡ ἀντίδρασις ὅμως ἐκάμφη τελικὰ λόγῳ τῆς πολὺ μεγάλης αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐγγραφόμενων μαθητῶν σὸ σχολεῖα καὶ ἀπὸ τὸ ἀποφασιστικὸ ἐν-

διαφέρον εκπαιδευτικῶν καὶ μὴ πού αισθάνονται ὅτι τοὺς ἀφοροῦσε τὸ θέμα.

Τὸ 1954, ὅταν οἱ εκπαιδευτικοὶ προσπαθοῦσαν μὲ στενοχώρια νὰ τὰ βγάλουν πέρα στὶς πολυάριθμες τάξεις, ἡ Clara Blitzer, ἀντιπρόσωπος τοῦ Συνδέσμου Δημοσίας Ἐκπαιδύσεως, ἐπισκέφθηκε τὴν Ἀγγλία ὅπου 2500 ἐθελοντὰ βοηθοῦσαν τοὺς δασκάλους τοῦ Λονδίνου, βάσει σχετικοῦ προγράμματος. Ἄν καὶ ἡ προσφερομένη βοήθεια ἦταν περισσότερο κοινωνικὴ ἐργασία παρὰ διδασκαλία, ἡ κυρία Blitzer κατὰλαβε ὅτι ἡ ἰδέα τῆς χρησιμοποίησεως ἀμίσθων ἐθελοντῶν μοροῦσε νὰ ἐφαρμοσθῆ στὶς Ἠνωμένες Πολιτεῖες.

Στὴν ἀρχὴ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἰδέας πού ἐγίνε σ' ἓνα σχολεῖο τοῦ Μανχάταν καὶ προσφέρθηκαν ἐθελοντικὰ 20 οἰκοκυρὲς ἀπὸ εἴπορα προάστεια τῆς Νέας Ὑόρκης, ὑπῆρχαν ἐπιφυλάξεις καὶ ἀμφιβολίες. Σὲ διάστημα τριῶν μηνῶν ὅμως τὰ ἀποτελέσματα τοῦ συστήματος ἦσαν τόσο ἱκανοποιητικὰ πού ὁ διευθυντῆς τοῦ σχολεῖου ζητοῦσε ἀπὸ τὶς ἀρχὲς νὰ τοῦ στείλουν περισσότερες ἐθελόντριες. Καὶ τὸ πρόγραμμα ἀπεδείχθη τόσο πολῦτιμο γιὰ ὅλα τὰ σχολεῖα ὥστε τὸ Ἐκπαιδευτικὸ Συμβούλιο ἀναγνώρισε τὶς ἐθελόντριες ὡς ἐπίσημη μονάδα στὰ σχολεῖα τῆς Νέας Ὑόρκης.

Ἀκολούθησαν προγράμματα γιὰ ἐθελοντικὴ ἐργασία σ' ἑκάστη χώρα μὲ βάση τὶς κατευθυντήριες γραμμὲς πού καθιερώθηκαν ἀπὸ τοὺς πρωτοτόρους. Λίδεται ἀπόλυτος ἔμφασις στὴν τακτικὴ παρακολούθησι. Ὅσοι δὲν κατορθώνουν νὰ εἶναι συνεπεῖς στὰ ἐβδομαδιαῖα προγράμματα ἀπομακρύνονται. Ἡ ἐθελοντικὴ φροντιστηριακὴ ἐργασία προσφέρεται κατόπιν προσκλήσεως τοῦ διευθυντοῦ τοῦ σχολεῖου καὶ γιὰ τοὺς δασκάλους πού ζητοῦν τὴ συνεργασία τῶν ἐθελοντῶν. Οἱ ἐθελοντὰ πρέπει νὰ εἶναι πρόθυμοι νὰ δέχονται ἐπαγγελματικὴ καθοδήγησι καὶ συμβουλές.

Τὸ 1964 τὸ Ἰδρυμα Ford παρεχώρησε 353000 δολλάρια γιὰ τὴν διάδοσι καὶ ἐφαρμογὴ τοῦ σχετικοῦ προγράμματος σὲ 20 μεγάλες πόλεις. Παρέχονται ὁδηγίαι καὶ συμβουλές, διατίθενται ἔντυπα καὶ ἄλλο ὕλικό, γίνονται συνέδρια γιὰ τὴν ἀνταλλαγὴ πληροφοριῶν καὶ πείρας. Ἡ υἱοθέτησις τοῦ προγράμματος δὲν ἐπιβάλλεται ἀπὸ καμμιά κεντρικὴ ὑπηρεσία, ἀλλὰ ἀποφασίζεται μὲ τὴν πρωτοβουλία τῆς ἐνδιαφερομένης πόλεως.

Ἄν καὶ οἱ ἐθελόντριες ἔχουν νὰ κάνουν μὲ ἄτακτα καὶ ἐπιθετικὰ παιδιὰ, σπάνια ἀποτυγχάνουν στὸ νὰ πλησιάσουν τὸ παιδί. Κατὰ τὴν Julia Palmer, ἐθελόντρια σ' ἓνα σχολεῖο στὸ Μπρούκλιν, δὲν κάνουν θαύματα οἱ γυναῖκες αὐτές. «Ἀποδεικνύεται μᾶλλον ἡ ἀπίστευτὴ δύναμις τῆς ἀτομικῆς σχέσεως καὶ πόση σημασία ἔχει γιὰ τὰ παιδιὰ αὐτὰ νὰ ἔχουν κάποιον πού δὲν εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ τὸν μοιράζονται μὲ ἄλλους».

Ἡ ἐπιτυχία τῆς ἀτομικῆς αὐτῆς σχέσεως (one-to-one), ὥθησε μερικὲς πόλεις νὰ υἱοθετήσουν δικὰ τους προγράμματα. Σὲ μιὰ περιοχὴ τῆς Καλιφορνίας ἑκατοντάδες ἐθελοντῶν ὑπηρετοῦν σὲ αἰθουσες διδασκαλίας, προετοιμάζουν προγράμματα, ἐργάζονται στὰ γήπεδα. Ὅσο ἐκτιμοῦν τὴν ἀναγνώρισι τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος εκπαιδευτικῶν οἱ ἐθελόντριες πού μὲ σκληρὴ δουλειὰ ἐκέρδισαν ἄλλο τόσο ἀποδίδουν μεγάλη σημασία στὴν ἀνταπόκρισι τῶν παιδιῶν. Μία δασκάλα πού ἐδίδασκε δύο μαθητὲς ἀγγλικά τοὺς εἶπε κάποτε ὅτι τὴν τελευταία περίοδο εἶχαν σημειώσει ἀρκετὴ πρόοδο ὥστε νὰ μὴ χρειάζονται τὸ φροντιστήριό. Τὰ μάτια τους πλημμύρισαν δάκρυα καὶ τὸ ἓνα παιδί εἶπε: «Ἐὰν ξέραμε ὅτι δὲν θὰ ξαναρχόμαστε, δὲν θὰ μιλούσαμε τόσο καλά».

Τὸ πρόγραμμα αὐτῆς τῆς ἐθελοντικῆς ἐργασίας ἔχει καὶ τοὺς ἐπιχειρήσεις του. Ὑπάρχουν ἀκόμη μερικοὶ εκπαιδευτικοὶ πού δὲν θέλουν νὰ συνεργασθοῦν μὲ μὴ εἰδικούς ἐθελοντῆς, ἀλλὰ ὑπάρχει ἡ βάσιμη ἐλπίδα ὅτι ὅλοι θὰ πεισθοῦν τελικὰ.

Γενικὰ οἱ ἐθελόντριες συνήντησαν μεγάλο ἐνθουσιασμό. Οἱ ἀνάγκες γιὰ τὴ βοήθειά τους εἶναι μεγάλες. Οἱ μεγαλύτεροι εκπαιδευτικοὶ πού ἔχουν συνεργασθῆ μὲ ἐθελόντριες ἐπαναλαμβάνουν τὴν ἐκκλήσι τοῦ διευθυντοῦ τοῦ σχολεῖου στὸ Μανχάταν: «Στείλτε μου κι' ἄλλες».

THOMAS J. FLEMING

Ἄποδοσις: ΝΙΚΟΣ ΤΣΙΡΩΝΗΣ

ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΚΑΙ Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Θὰ συνεχίσωμεν και εἰς τὸ ἄρθρον αὐτὸ τὴν μελέτην τῶν προβλημάτων τῆς σχολικῆς ζωῆς τῶν παιδιῶν.

Ὅλαι αἱ νέαι μέθοδοι τῆς διδασκαλίας ἀποβλέπουσιν εἰς τὸ νὰ εὐρεθῇ ἕνας τρόπος, ὁ ὁποῖος νὰ ἀνταποκρίνεται καὶ νὰ εἶναι σύμφωνος μετὰ τὴν πορείαν τῆς παιδικῆς σκέψεως. Ἔτσι ἀναζητεῖται μία ὀργανικὴ ἐνότης εἰς τὴν διδασκαλίαν, ἢ ὁποῖα θὰ μᾶς ὀδηγῇ εἰς τὴν βασικὴν σχέσιν μεταξὺ ψυχολογίας καὶ παιδαγωγικῆς. Καὶ θὰ χρειασθῇ οἱ γονεῖς, ἰδίως οἱ μορφωμένοι, νὰ παρακολουθήσουν καὶ νὰ ζητήσουν ὡς συνεργάτας τοῦ νέου σχολείου τὴν ἀνάπτυξιν μερικῶν ἀληθειῶν, τὰς ὁποίας ἡ οἰκογένεια πρώτη γνωρίζει νὰ τιμᾷ καὶ νὰ σέβεται εἰς τὸ ἰδικόν της περιβάλλον ἀπὸ ἀπόψεως μορφώσεως.

Κέντρον βέβαια εἶναι τὸ μάθημα.

Ἄλλὰ ἄς ἴδωμεν τώρα πῶς παραδίδεται ἕνα μάθημα.

Καὶ πρῶτον τί εἶναι μάθημα;

Τὸ πρόβλημα τοῦ μαθήματος εἶναι ἀπὸ τὰ πλέον ἐπίμαχα. Ἡ λέξις ἔχει δύο νοήματα: «κάνω τὸ μάθημα» καὶ «μαθαίνω τὸ μάθημα».

Διδακτικὴ μᾶς γνώσεως καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀναμένω ἐξ αὐτῆς. Κατὰ γενικὸν κανόνα παράδοσις μαθήματος σημαίνει τὸ σύνολον τῶν μέσων, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιεῖ ὁ διδάσκων διὰ νὰ κινή τὸν μαθητὴν νὰ ἀποκτήσῃ μίαν γνώσιν. **Κάθ' ἑπαράδοσις ἀπαιτεῖ μίαν μέθοδον, μίαν τεχνικήν.** Τὸ μάθημα λοιπὸν ὑποθέτει μίαν ὄθησιν

καὶ ἕνα προσανατολισμὸν τῆς παιδαγωγικῆς πράξεως ἐπὶ ἐνὸς καθωρισμένου σημείου. Ἔτσι τὸ μάθημα εἶναι ἡ μονὰς τῆς σχολικῆς ἐργασίας. Εἰς τὸ μάθημα γίνεται ἕνας ἀναγκαστικὸς τεμαχισμὸς, π.χ. διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς γλώσσης κάμνομεν γραμματικὴν, συντακτικὸν, λεξιλόγιον. Ἡ ἱστορία καὶ ἡ γεωγραφία ἀφ' ἑτέρου θεωροῦνται ὡς ἰδιαίτεραι πραγματικότητες, ἐνῶ αἱ ἔννοιαί τοῦ χώρου καὶ χρόνου εἶναι ἀλληλένδετοι.

Διὰ νὰ συγκρατήσῃ τώρα μίαν γνώσιν κατὰ βέβαιον τρόπον ἡ διδακτικὴ μέθοδος χρησιμοποιεῖ τὴν ἐπανάληψιν. Ἡ παιδαγωγικὴ τότε βασίζεται ἐπὶ τῆς μνήμης καὶ τῆς συνηθείας. Ἄλλὰ **ἀνὰ ἰσχυροὺς εἰς τὴν προσωπικότητα δὲν ἡμποροῦν νὰ χρησιμοποιηθοῦν**, ὁπότε τὸ μάθημα προσφέρει εἰς τὰ παιδιά μόνον τύπους καὶ ὀρισμένας, ἀσυνδέτους μεταξὺ τῶν, καὶ πρὸ πάντων μετὰ τὴν ζωὴν, γνώσεις. Ἡ παιδαγωγικὴ εἰς παλαιότερας ἐποχὰς ἦτο ἡ ἐξῆξις: παρουσίας τοῦ μαθήματος, ἀπομνημόνευσις καὶ ἔλεγχος, ἦτοι παράδοσις τοῦ μαθήματος, ἀπομνημόνευσις αὐτοῦ καὶ ἐξέτασις. Ἄλλὰ ὁ παθητικὸς καὶ ἀφρημένος αὐτὸς τρόπος διδασκαλίας καὶ ἡ ἔλλειψις συνοχῆς εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀνάπτυξιν ἐνὸς θερμοπαλισμοῦ καὶ τὴν κατάντηξιν κάθε προσωπικῆς ἐκφράσεως τοῦ παιδιοῦ. Μετὰ τὸ νέον ρεῦμα τῆς ἐνεργητικῆς μεθόδου γίνεται μεγαλύτερα προσφυγὴ εἰς τὴν δραστηριότητα τοῦ μαθητοῦ, χειρὸς, ὄργανου τῆς διανοίας, ἢ πνεύματος γενικώτερον. Εἰς τὸν τεμαχισμὸν ἀντιπαραθέτουσιν τὴν ἰδέαν τῶν μεγάλων συνό-

λων γνώσεων, αὶ ὁποῖα συνδέονται μεταξὺ τῶν μὲ τὰ κέντρα ἐνδιαφέροντος.

Αἱ σύγχρονοι αὐταὶ ἰδέαι βασίζονται εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν ἐνδιαφερόντων τοῦ παιδιοῦ, ὅπως ἀνεπτύχθη τὸ θέμα ἀπὸ τὸν Dewey καὶ Decroly, κατὰ τοὺς ὁποίους αὐτὴ ἡ φύσις τοῦ παιδιοῦ, μᾶς δίδει τὰ μεγάλα σύνολα γνώσεων εἰς τὸ κέντρον τῶν ὁποίων τοποθετοῦμεν τὸ παιδί.

Ἡ δευτέρα ψυχολογικὴ ἀρχὴ βασίζεται ἐπὶ τῆς ἐπεξεργασίας τῆς σκέψεως τοῦ παιδιοῦ. Ἡ γενικὴ κίνησις τῆς παιδικῆς σκέψεως βαίνει ἀπὸ τὸ κατ' αἴσθησιν εἰς τὸ ἀφηρημένον.

Κατὰ τὸν Decroly ὑπάρχουν τρεῖς μεγάλαι λειτουργίαι τῆς σκέψεως: ἡ παρατήρησις, ὁ συνειρμὸς, ἡ ἔκφρασις. Μετὰ τὰς ἀσκήσεις παρατηρήσεως ἐργάζεται ἡ διάνοια ἐπὶ ὕλικον συλλεγέντων ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις τοῦ παιδιοῦ, βάσει τῶν ἐνδιαφερόντων του. Ἐν συνεχείᾳ ἔχομεν ἕνα συνειρμὸν εἰς χῶρον (φαινόμενα παρόντα, ἀλλ' ἀπομακρυσμένα) ἢ συνειρμὸν εἰς τὸν χρόνον (φαινόμενα παρελθόντος). Ἡ ἔκφρασις περιλαμβάνει ὅλας τὰς μορφὰς τῆς ἐξωτερικεῦσεως τῆς σκέψεως καὶ ἀφορᾷ τὸσον τὴν ἐργασίαν χειρὸς ὅσον καὶ τὸν γραπτὸν λόγον.

Εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν προσπάθειαν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ξεφύγωμεν ἀπὸ κάποιον τεμαχισμόν. Αὐτὴ αὐτὴ ἡ μέθοδος Decroly ἀπαιτεῖ παραδόσεις καθωρισμένου μαθήματος, καίτοι ἕνα μεγάλο μέρος διαφυλάσσεται εἰς τὸ ἐπίκεντρον, εἰς τὸ περιστατικόν. Ἐν τούτοις ἕνα σχέδιον συνόλου παραμένει ἀπαραίτητον.

Δὲν εἶναι δυνατόν θεαίως οὔτε ἐπιτρέπεται, μὲ τὴν ὑπάρχουσαν κατάστασιν, νὰ ἀδιαφορήσωμεν διὰ τὴν κλασσικὴν ὀργάνωσιν τοῦ μαθήματος. Αἱ τάξεις εἶναι πολυάριθμοι καὶ ἡ ὑπαρξις καὶ ἡ ἀνάγκη ἐξετάσεων δὲν ἐπιτρέπουν τὴν χρησιμοποίησιν μονομερῶν μεθόδων, ἄνευ σοβαρῶν ἀλλοιώσεων.

Ἡ μεθοδικὴ οἰκοδόμησις ἐνὸς μαθήματος, ὅσον τεχνικὴ καὶ ἂν εἶναι, δίδει μίαν ἀσφάλειαν καὶ μίαν ἐγγύησιν, τονίζει ὁ Villars καὶ οἱ συνεργάται του.

Διὰ νὰ ὑπερασπίσωμεν πραγματικὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ μαθήματος, πρέπει νὰ ἴδωμεν

κατὰ πόσον ἀνταποκρίνεται καὶ εἰς τὰς ψυχολογικὰς ἀπαιτήσεις τῶν παιδιῶν.

Θέτομεν τὰς ἑξῆς τρεῖς ἐρωτήσεις:

α) Μία πραγματικὴ δραστηριότης τοῦ παιδιοῦ εἶναι δυνατὴ εἰς τὰ πλαίσια τοῦ σχολικοῦ μαθήματος;

β) Κατὰ τὸ μάθημα ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ σεβαστὴ ἡ ἐπεξεργασία τῆς παιδικῆς σκέψεως;

γ) Δύναται νὰ διατηρηθῇ ἡ ἐνότης διδασκαλίας καὶ ἀγωγῆς;

Εἰς τὴν πρώτην ἐρώτησιν ἀπαντῶμεν χωρὶς δισταγμῶν. Ἡ συμμετοχὴ τοῦ παιδιοῦ εἶναι πάντοτε δυνατὴ, ἐφ' ὅσον θὰ ἐφαρμοσθῇ μία κατάλληλος μέθοδος.

Εἰς τὴν δευτέραν ἐρώτησιν ἀπαντῶμεν ὁμοίως καὶ ἐφ' ὅσον θὰ διατηρηθοῦν ὀρισμένοι προϋποθέσεις, δηλ. πορεία ἀπὸ τὸ ἀπλοῦν πρὸς τὸ σύνθετον καὶ ἀπὸ τὸ συγκεκομιμένον πρὸς τὸ ἀφηρημένον. Ἐξ ἄλλου ἡ προπαρασκευὴ ἐνὸς μαθήματος δὲν πρέπει νὰ περιορισθῇ εἰς τὴν παρουσίαν του μόνον, ἀλλὰ νὰ ἐπιτευχθῇ καὶ ἡ σταθεροποίησις του, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖ, μετὰ τὴν παράδοσιν, μίαν ἀσκήσιν διὰ νὰ ἐπαληθευθῇ ἡ ἀφομοίωσις καὶ νὰ ὑφανθοῦν οἱ δεσμοὶ οἱ ὁποῖοι θὰ ἐνώσουν τὴν γνῶσιν αὐτὴν μὲ τὰς μετέπειτα ἀποκτηθησομένας.

Εἰς τὴν τρίτην ἐρώτησιν ἀπαντῶμεν ὅτι παρὰ τὸν τεμαχισμόν τῶν μαθημάτων δύναται νὰ διατηρηθῇ ἡ ἐνότης τῆς διδασκαλίας.

Ὁ τεμαχισμὸς τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων καὶ τοῦ προγράμματος γίνεται καθαρῶς διὰ λόγους διδακτικούς. Φυσικὰ πρέπει νὰ ἔχομεν εἰς τὴν διδασκαλίαν μίαν συνέχειαν τὴν ὁποίαν διεκόψαμεν διὰ τῆς ἀναλύσεως. Εἶναι ἀναγκαῖον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σχολείου νὰ διαμορφωθῇ μία παιδαγωγικὴ ὀργάνωσις ὥστε αἱ μέθοδοι αἱ ὁποῖαι χρησιμοποιοῦνται νὰ ἐναρμονίζονται ἀπὸ τάξεως εἰς τάξιν καὶ νὰ μᾶς δίδουν ἕνα σύνολον. Ἐπίσης μέσα εἰς τὸ μάθημα πρέπει νὰ ὑπάρχη ἕνας ἐνωτικὸς κρίκος. Κάθε ὕλικόν ἀποβλέπει εἰς τὸ νὰ φθάσῃ εἰς γενικωτέρας ἐννοίας. Τὰ διάφορα μαθήματα π.χ. τῶν ἐλληνικῶν τείνουν νὰ δώσουν εἰς τὸν μαθητὴν τὴν ἔννοιαν τῆς γλώσσης καὶ δὴ τῆς ἐκφράσεως νοημάτων ζωντανῶν. Διὰ νὰ πραγματο-

ποιηθῆ αὐτὴ ἢ ἐνότης πρέπει τὸ μάθημα νὰ διαρθρωθῆ καὶ νὰ ἀναπτυχθῆ. Μεταξὺ δὲ τῶν μαθημάτων νὰ ἀποκατασταθῆ μία φυσικὴ καὶ αὐθόρμητος ἐπικοινωνία ὥστε τὸ ἓνα μάθημα νὰ λαμβάνῃ ἀξίαν ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ὅταν μάθῃ π.χ. κανεὶς τὴν γλῶσσαν εἰς τὸ γλωσσικὸν μάθημα, θὰ ξεύρῃ νὰ τὴν χρησιμοποιῆ καὶ εἰς τὰ ἄλλα μαθήματα καὶ ἀντιστρόφως ἢ ὁρολογία καὶ ἢ ὀρθὴ ἔκφρασις εἰς τὰ ἄλλα μαθήματα πλουτίζουν τὴν γλῶσσαν.

Λέγομεν συνεχῶς ὅτι τὸ παιδί πρέπει νὰ ἐργάζεται ἀποδοτικὰ, νὰ μὴ ἀπομνημονεύῃ γνώσεις μόνον, ἀλλὰ νὰ δύναται νὰ χρησιμοποιῆ τὰς γνώσεις αὐτὰς καὶ νὰ δύναται νὰ ἀναπτύσῃ τὰς φυσικὰς, πνευματικὰς καὶ συναισθηματικὰς του ἰκανότητας. Ἡ παράδοσις λοιπὸν ἐνὸς μαθήματος δὲν ἀποβλέπει μόνον εἰς τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν σπουδαιότητα τῶν γνώσεων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ βάθος των. Διὰ τοῦτο, αἱ αὐταὶ ἔννοιαι πρέπει νὰ ἐπαναλαμβάνονται κατὰ τάξιν καὶ νὰ εὐρύνονται. Διὰ τὴν εὐρύνειν αὐτὴν τῶν γνώσεων πρέπει ὁ διδάσκων νὰ βοηθῆσθ τὸ παιδί νὰ ἐργάζεται καὶ μόνον του. Τὸ νὰ ἀνακαλύψῃ τὸ παιδί μίαν ἰδέαν, εἶναι ὡσὰν νὰ ἔχῃ ἤδη κατανοήσῃ τὴν νέαν ἔννοιαν, τὴν ὁποίαν αὐτὴ περικλείει... Π.χ. μετὰ τὸ νὰ ἀνακαλύψῃ μετὰ μίαν παρατήρησιν ὅτι ὁ μεσαιωνικὸς πύργος κατασκευάσθη διὰ τὴν προστασίαν καὶ ἄμυναν τῶν οἰκούντων, εἰσέρχεται εἰς τὴν χαρακτηριστικὴν ἰδέαν μιᾶς ἱστορικῆς περιόδου. Ἀλλὰ κατανόησις σημαίνει ἀκόμη τοποθέτησιν εἰς ἓνα εὐρύτερον σύνολον καὶ κινητοποίησιν τῆς διανοίας διὰ νὰ κἀνῃ αὐτὴ συγκρίσεις.

Εἰς τὸ προηγούμενον παράδειγμα κατανῶσ σημαίνει νὰ εὐρῶ τὴν σχέσιν τῆς κατασκευῆς τοῦ φεουδαρχικοῦ πύργου μετὰ τοὺς ἐπιδρομεῖς καὶ τὴν κατάστασιν ἀσφαλείας εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Μεσαίωτος. Ἐπίσης θραδύτερον θὰ εὐρῶ τὴν σχέσιν τοῦ πύργου τῆς ἀναγεννήσεως μετὰ τὸν φεουδαρχικὸν πύργον. Διὰ τὰ μεγαλύτερα παιδιὰ αἱ ἀρχιτεκτονικαὶ διαφοραὶ θὰ ὀδηγήσουσιν εἰς τὴν κατανόησιν τῶν δύο ἱστορικῶν ἐποχῶν. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον κατανόησις τοῦ ἀριθμοῦ σημαίνει γνῶ-

σιν τοῦ $9+1=10$. Ἔτσι λοιπὸν ἀνακάλυψις καὶ κατανόησις εἶναι ἀλληλένδετα.

Ἐν συνεχείᾳ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ζητοῦμεν ἀπὸ τὸ παιδί εἶναι ἢ ἐνσωμάτωσις τῶν γνώσεων, αἱ ὁποῖαι ἀνεκαλύφθησαν καὶ κατενοήθησαν. Ἐδῶ μᾶς χρειάζεται τώρα ἢ προσπάθεια τῆς μνήμης. Θὰ ἀπαιτήσωμεν ἢ προπαίδεια τοῦ πολλαπλασιασμοῦ νὰ γίνῃ γνωστὴ ἀπὸ μνήμης, ὅπως καὶ αἱ σπουδαιότεραι ἡμερομηνία τῆς ἱστορίας. Ἀλλὰ ἢ μνήμη εἶναι ἀπλῶς ἓνα πολύτιμον βοηθητικόν. Ἡ ἀληθινὴ ἀφομοίωσις τῶν γνώσεων δὲν ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἢ γνῶσις παροουσιάζεταί εἰς τὸ κῶλον πρὸς τὰ ἔξω, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἐπιφέρει ἢ καὶ ὑστὶν εἰς μίαν δοθεῖσαν κατάστασιν. Π.χ. ἀφοῦ μάθουν οἱ μαθηταὶ τὸν σχηματισμὸν τοῦ πληθυντικοῦ, τοὺς δίδονται λέξεις εἰς τὸν ἐνικὸν διὰ νὰ σχηματίσουν τὸν πληθυντικόν. Αὐτὸ ἐνέχει κάτι τὸ μηχανικόν. Ἐνῶ ἂν τοὺς λεχθῆ: «Σχηματίσατε μίαν φράσιν τῆς ὁποίας τὸ ὑποκειμένον νὰ εἶναι ἓνα ὄνομα εἰς τὸν πληθυντικόν», τότε θέτομεν τὸ θέμα εἰς ὑψηλότερον ἐπίπεδον. Διότι ἢ ἄσκησις αὐτὴ ἀπαιτεῖ φαντασίαν, γνῶσιν τῆς κατηγορίας τῆς λέξεως, γνῶσιν τοῦ κανόνος τοῦ πληθυντικοῦ, γνῶσιν τῆς λειτουργίας τοῦ ὑποκειμένου καὶ τῆς συμφωνίας ῥήματος καὶ ὑποκειμένου. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, συμβουλεύει ὁ Villars, ἔχομεν πλέον μίαν ὀλοκληρωμένην γνῶσιν. Διότι μόνον μία τέτοια γνῶσις ἐγγίζει τὴν διάνοιαν τοῦ ἀνθρώπου, ποῦ μετὰ τὴν σειρὰν τῆς πάλιν καὶ αὐτὴ θὰ θέσῃ εἰς κίνησιν τὸν ψυχικὸν δυναμισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, διὰ νὰ τοῦ δώσῃ μίαν ὄθησιν εἰς τὸ ἀνέβασμά του. Αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ ἐπιτύχωμεν εἰς τὴν σχολικὴν ζωὴν τῶν παιδιῶν.

Τὸ παιδί ἀπὸ ἓνα ὑγιὲς μάθημα ἐπιτυγχάνει τὰ ἔξῃς:

1) Ἐπιτυγχάνει νὰ ὀδηγηθῆ ἀπὸ μίαν ἀτομικὴν προδολὴν μέσα εἰς τὴν κοινωνίαν εἰς μίαν κοινωνικὴν προσαρμογὴν μέσα εἰς αὐτήν. Ἀπὸ τὸ ψωμί μαθαίνει τὸ παιδί ὅτι τὸ σιτάρι μπαίνει πρῶτα εἰς τὴν γῆν, γίνεται φυτόν καὶ κατόπιν φέρνει καρπόν. Ἐνας ἕκαστος κόκκος θυσιάζεται διὰ

νά γίνῃ ὁ στόχος καὶ τὸ ψωμί. Αὐτὸ τὸ φυσικὸν φαινόμενον μεταφέρεται εἰς τὸ παιδί ὡς κοινωνικὸν φαινόμενον μὲ τὸ ἐξῆς ἀποτέλεσμα: ὅτι τὸ ἄτομον εἶναι ὑποχρεωμένον νὰ σκέπτεται μέσα εἰς τὴν κοινωνίαν ὡς πνευματικὸς ἄνθρωπος τοὺς συνανθρώπους του.

2) Ἀπὸ ἓνα ὑγιὲς μάθημα ἐπιτυγχάνει τὸ παιδί μίαν ἀφομοίωσιν πρὸς τὸ περιβάλλον, δηλ. κατορθώνει ἀφομοιούμενον πρὸς τὸ περιβάλλον νὰ πάρῃ τὰ θετικὰ στοιχεῖα.

3) Ἐπειτα κατορθώνει τὸ παιδί νὰ γίνε-ται ὅλον ἐν καὶ περισσότερον ἐλεύθερον ἐν τῇ ἐννοίᾳ ὅτι προσαρμόζεται πρὸς τὰς δυσκολίας τὰς ὁποίας παρουσιάζει ἡ ζωὴ καὶ λύει προβλήματα ζωῆς διὰ τῆς γνώσεως καὶ τῆς πείρας πλέον. Ἐνα παιδί τὸ ὁποῖον ἔμαθε νὰ λύῃ προβλήματα εἰς τὸ σχολεῖον μὲ τὴν ἰδικήν του ἐνέργειαν, βγαίνει κερδισμένον εἰς τὴν ζωὴν. Ἡ λύσις προβλημάτων βοηθεῖ τὸ παιδί εἰς τὴν ἀναπτυσσομένην ἐλευθερίαν του. Τὸ παιδί π.χ. τὸ ὁποῖον ἤκουσεν εἰς ἓνα μάθημα ἱστορίας ὅτι ὁ τάδε ἡγέτης ἦτο καλὸς διότι εἶχε αὐτοκυριαρχίαν, μαθαίνει τὴν σημασίαν αὐτῆς τῆς ἐννοίας διὰ τὴν ἰδικήν του ζωὴν.

Ἡ ἐργασία ὁμως αὐτὴ τὴν ὁποίαν θὰ κάμωμεν εἰς τὴν διδακτικὴν πράξιν θὰ πρέπει νὰ προσέξωμεν ὥστε νὰ μὴ ἔχῃ ἓνα μειονέκτημα: Τὸ μειονέκτημα νὰ ὀδηγῇ διαρκῶς τὸ παιδί εἰς ἓνα ἐπίπεδον ἀνταγωνιστικόν. Ὀλόκληρος ἡ σχολικὴ ἀ-

γωγὴ βασίζεται συνήθως εἰς τὸν ἀνταγωνισμόν. Τὸ παιδί δὲν θέλει νὰ ἔχῃ κατώτερον βαθμὸν ἀπὸ τὸν συμμαθητὴν του. Πρέπει τὸ σχολεῖον νὰ ἐπιτύχῃ τὴν πρόοδον τοῦ παιδιοῦ, ὥστε νὰ λυθῇ ἡ σύγκρουσις αὐτοῦ καὶ τῆς ομάδος. Θὰ εἶναι μία ἀγωγὴ ὁμαδική, παραλλήλως δὲ θὰ ἀποβλέπῃ καὶ εἰς τὴν ἀνύψωσιν τοῦ προσώπου καὶ ὅχι ἀπλῶς τοῦ ἀτόμου. Θὰ δυσκολευθῶμεν θεβαίως εἰς αὐτὴν τὴν διδακτικὴν πράξιν. Θὰ πρέπει ὁμως νὰ βοηθηθοῦν τὰ παιδιὰ διὰ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀξίαν τῆς κοινότητος, χωρὶς νὰ χάσουν καθόλου τὸν ζῆλον των διὰ τὴν ἀτομικὴν προσπάθειάν των. Ἡ διδακτικὴ πράξις ἀγκαλιάζει ὡς τὸ τέλος τὴν κοινότητα, ἡ ὁποία ἔχει κοινούς σκοπούς, κοινὰ ἰδανικά. Διὰ νὰ καταπολεμήσωμεν αὐτὸν τὸν ἀτομικισμόν εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρονσα ἡ πρότασις τοῦ Cousinet περὶ κοινωνικῆς ἐργασίας εἰς τὸ σχολεῖον.

Τὸ σπουδαῖον ἀπὸ ὅλην αὐτὴν τὴν ἀγωγὴν εἶναι ἡ ἐμφάνισις ἐπὶ σκηνῆς, τῆς συνεργασίας εἰς τὴν τάξιν, μαθητοῦ καὶ διδασκάλου καὶ διδασκάλου καὶ γονέων διὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ προσώπου ἐνὸς ἐκάστου μαθητοῦ. Ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἀνέβασμα, αὐτὴ ἡ ἀξιοποίησις κάθε παιδιοῦ, κάθε νεανικῆς ψυχῆς, εἶναι ἓνα θέμα, ποὺ πρέπει νὰ ἀπασχολῇ συνεχῶς τὴν ἀγωγὴν καὶ τοὺς ὑπευθύνους φορεῖς τῆς.

A. A. A.

MARITAIN, Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ ΜΙΑΣ ΓΕΝΙΑΣ

Μετά τὸν πόλεμο, ὁ Maritain ὑπῆρξε μία διάσημη προσωπικότης καὶ τὸ ὄνομά του ἦταν γνωστὸ στοὺς περισσότερους, ἀλλὰ ἡ σκέψις καὶ τὸ ἔργο του ἦταν ἄγνωστα στοὺς νέους καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ ἐπίδρασις του στὴν κίνησι τῶν ἰδεῶν δὲν εἶχε πρωτεύοντα ρόλο: ὑπῆρχε μιὰ νεολαία χωρὶς δάσκαλο ἢ ἐγκαταλελειμμένη σὲ κακούς δασκάλους.

Δύσκολα φαντάζεται κανεὶς σήμερα πόσο κυριαρχικὴ ἦταν ἡ ἐπίδρασις τοῦ Maritain στοὺς Χριστιανούς νέους τοῦ μεσοπολέμου, μιᾶς ἐποχῆς πού ξεχνοῦμε ὅτι ὑπῆρξε πολὺ μεγάλη ἀπὸ ἀπόψεως πνευματικῶν ἀναζητήσεων καὶ ἀποστολικοῦ ζήλου καθὼς καὶ ἀπὸ πλευρᾶς διανοητικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς καλλιουργίας: γιὰ τὴ γενιά μου ὁ Maritain ὑπῆρξε «ὁ» δάσκαλος.

Βασικὰ ἦταν ὁ δάσκαλος, γιατί ἔφερε, σ' ἓναν κόσμον πού δὲν πίστευε πιά στὴν ἀλήθεια καὶ γιὰ τὸν ὁποῖο ὡς ἐκ τούτου ἡ ζωὴ δὲν εἶχε οὔτε σκοπὸ οὔτε λόγο ὑπάρξεως, τίς θεβαιότερες πού εἶχε ἀνακαλύψει ὕστερα ἀπὸ τὴν μεταστροφή του καὶ στίς ὁποῖες δὲν ἔπαυσε νὰ ἐμβαθύνει.

Τὸν 19ο αἰῶνα, ἡ σύγχρονη σκέψις ἦταν ἀντιμέτωπη μὲ μιὰ χριστιανικὴ σκέψι πού πτωχῆ. Ὁ πάπας Λέων ὁ 13ος ἔθεσε τίς βάσεις στὴν πρόοδο τῆς χριστιανικῆς σκέψεως τὸν 20ὸ αἰῶνα, ἐπιστρέφοντας στὸν Ἅγιο Θωμᾶ τὸν Ἀκινάτο. Ἀλλὰ γιὰ ν' ἀξιοποιηθῆ αὐτὴ ἡ προσπάθεια τοῦ Λέοντος τοῦ 13ου ἔπρεπε ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ θεολογία τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ, παραγνωρισμένες ἀπὸ πολλοὺς αἰῶνες, νὰ ξαναμελετηθοῦν εἰς βάθος καὶ νὰ ἀντιπαραταχθοῦν σὲ ὅλες τίς προσφορὰς τῆς σκέψεως καὶ τῶν συγχρόνων ἐπιστημῶν καὶ στὰ προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου τοῦ 20οῦ αἰῶνος.

Ὁ πρῶτος πού ἐπεχείρησε αὐτὸ τὸ μεγάλο ἔργο τῆς σκέψεως ἦταν ὁ A. Gardeil καὶ ἐν συνεχείᾳ οἱ μαθηταὶ του Garrigou-Lagrance καὶ Sertillanges.

Ἄλλ' ἡ σκέψις αὐτῶν τῶν δομινικανῶν δασκάλων δὲν θὰ μπορούσε νὰ εἰσδύσῃ εἰς βάθος, ἐὰν δὲν ὑπῆρχαν ἐξέχοντες λαϊκοί, στοχασταὶ καὶ συγγραφεῖς, ὅπως ὁ Maritain καὶ ὁ Gilson, οἱ ὁποῖοι τὴν ἐξέτειναν, τὴν ἀνέπτυξαν καὶ τὴν καλλιέργησαν φέρνοντας τὴν σὲ ἐπαφὴ μὲ ὅλα τὰ ρεύματα τῆς σκέψεως καὶ τῆς ζωῆς τοῦ 20οῦ αἰῶνος.

Ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ ἐδῶ νὰ ἀναφέρω συγκεκοιμένα στοιχεῖα μιᾶς προσωπικῆς μαρτυρίας. Εἶχα περιπλανηθῆ ἀνάμεσα σὲ ὅλα τὰ φιλοσοφικὰ καὶ θρησκευτικὰ ρεύματα πού κατόρθωσα νὰ μελετήσω, χωρὶς νὰ βρῶ πουθενά μιὰ θεβαιότητα καὶ νὰ καταλήξω σὲ μιὰ πεποίθησι. Γι' αὐτὸ στράφηκα πρὸς τίς ἐπιστημονικῆς μελέτες, ἐπειδὴ μόνον ἡ ἐπιστήμη μὲ τὴν ὀξύτητα καὶ τὴν ἀκρίβεια τῶν ἀποδείξεων τῆς μοῦ προσέφερε σίγουρα συμπεράσματα.

Ἄλλ' αὐτὲς οἱ θεβαιότητες ἦταν ἀνίκανες νὰ δώσουν νόημα καὶ σκοπὸ ὑπάρξεως στὴ ζωὴ.

Τότε ὁ καθηγητὴς μου τῆς Βιολογίας Jules Lefèvre, μὲ ὄθησε στὴν μελέτη τοῦ Maritain. Ἐκεῖ, διὰ μέσου τοῦ ἔργου τοῦ Maritain ἀνεκάλυψα τὴν φιλοσοφία καὶ τὴν θεολογία τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ, γιὰ τὸν ὁποῖο ἀγνοοῦσα τὰ πάντα: ἦταν μιὰ θαυμαστὴ ἐκπληξις νὰ βρῶ ἐκεῖ τὴν ἴδια ἀκρίβεια στοὺς ὀρισμούς, τὴν ἴδια δριμύτητα στίς ἀποδείξεις, τὴν ἴδια θεβαιότητα στὰ συμπεράσματα πού μοῦ εἶχε δώσει ἡ μελέτη τῆς ἐπιστήμης καὶ ἡ μακροχρόνια ἔρευνα.

Μιὰ τέτοια ἀνακάλυψις δὲν μοῦ ζητοῦσε ν' ἀπαρνηθῶ τίποτε ἀπ' ὅλα ὅσα εἶχα μάθει μέχρι τότε, ἀλλὰ ἀντιθέτως ρίχνοντας φῶς στίς γνώσεις μου τίς ἔβαζε στὴ σωστή τους θέσι καὶ τοὺς ἔδινε ὅλη τους τὴν ἀξία.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τόσους φιλοσόφους ἀποκλειστικὰ φιλολογικῆς μορφώσεως καὶ τελειῶς ξένους πρὸς τὴν πρόοδο τῶν ἐπιστημῶν, ὁ Maritain στὸ ἔργο του: «Αἰ

σκέψεις περί τῆς διανοίας καί οἱ βαθμοὶ τῆς γνώσεως», ἔδειχνε μιὰ βαθειὰ κατανόησι τῆς πραγματικῆς φύσεως τῶν συγχρόνων ἐπιστημῶν, δικαιολογοῦσε τὴν ἀξία τους καὶ τὶς τοποθετοῦσε σωστά: ἄνοιγε ἔτσι ἓνα δρόμο στὸν ὁποῖο θὰ προσπαθοῦσα ἀργότερα ν' ἀκολουθήσω τὰ βήματά του στὰ ἔργα του: «Τὸ ἔργο τῆς διανοίας εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας», «Νεωτέρα Φυσικὴ καὶ παραδοσιακὴ φιλοσοφία», «Σύγχρονος ψυχολογία καὶ χριστιανικὴ σκέψις».

Ἀνεκάλυπτα συγχρόνως ὅτι ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ δὲν εἶναι ἓνα σύστημα, ἀλλὰ περιλαμβάνει μέσα της μιὰ πανανθρώπινη φιλόξενη δύναμι πού τῆς ἐπιτρέπει νὰ περιλάβῃ ὅλες τὶς μερικῆς καὶ συμπληρωματικῆς ἀλήθειες πού ἐξετάσθηκαν ἀπὸ τὰ διάφορα ἀντίθετα μεταξὺ τους συστήματα, ρίχνοντας ὑπερφυσικὸ φῶς στὴν σημασία τους καὶ ἀποδεικνύοντας τὴν ἁρμονία τους: ἐγκολπώνεται κάθε ἀλήθεια, δίνοντάς της τὴ θέσι της, ἀπὸ ὅπουδήποτε καὶ ἂν προέρχεται, σὲ ὁποιοδήποτε ρεῦμα σκέψεως κι' ἂν ἀνήκῃ.

Ἔτσι ὁ Maritain κατώρθωσε νὰ γίνῃ ὁ στοχαστὴς, ὁ πιὸ ἀνοιχτὸς ἰδεολογικὰ σὲ κάθε γνήσια προσφορά ὄλων τῶν ρευμάτων τῆς σκέψεως, τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης, τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας, τῆς κοινωνικῆς ἢ πολιτικῆς δράσεως τοῦ σύγχρονου κόσμου.

Δὲν ἦταν ὁ πρῶτος καθολικὸς πού κατενόησε, ἀγάπησε κι' ἔκαμε ν' ἀγαπήσουν τὶς σχολὲς τῆς ποιήσεως καὶ τῆς τέχνης τὶς πιὸ «πρωτοποριακῆς»; Καί, διαμορφωμένοι ἀπὸ ἐκεῖνον, ὁ Dalbiez ἦταν ὁ πρῶτος καθολικὸς πού ἔκρινε καὶ τοποθέτησε τὴν ἐπιστημονικὴ προσφορά τοῦ ἔργου τοῦ Freud καὶ ὁ Lacombe ὁ πρῶτος πού ἀξιοποίησε κάθε πραγματικὴ προσφορά τῶν ἰνδικῶν φιλοσοφιῶν.

Καὶ ἔβλεπε κανεὶς συχνὰ τὸν Maritain νὰ βγαίνει ἀπὸ τὴν συγκέντρωσι τοῦ μεταφυσικοῦ φιλοσόφου, τοῦ θεολόγου καὶ τοῦ ἀνθρώπου τῆς προσευχῆς, γιὰ ν' ἀγωνισθῇ στὴν πρώτη γραμμῇ γιὰ ὅλα τὰ μεγάλα ζητήματα τῆς ἐποχῆς του, στὴν ὑπηρεσία τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐναντίον κάθε μορφῆς τυραννίας ἢ ἀδικίας.

Οὔτε μιὰ ἀνησυχία τῶν συγχρόνων του δὲν τοῦ ἦταν ξένη καὶ γιὰ τοῦτο ἀδιάκοπα τὸν ἔβλεπε κανεὶς νὰ μεταπηδᾷ ἀπὸ ἔργα καθαρῆς φιλοσοφίας σὲ συγγράμματα ἐπικαιρότητος, ἀνταποκρινόμενος στὶς ἐπικλήσεις, τὶς ἀνάγκες καὶ τὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς του, γιὰ τὰ ὁποῖα ἦταν πάντοτε εὐαίσθητος καὶ ἔτοιμος νὰ δώσῃ τὴν βοήθειά του.

Πρέπει νὰ ποῦμε ἀκόμη ὅτι αὐτὸ πού συνέβαλε ὥστε ἡ ἐπίδρασις τοῦ Maritain νὰ εἶναι τόσο μεγάλη καὶ σὲ κύκλους τελείως διαφορετικοῦς, εἶναι ὅτι ὁ ἄνθρωπος βρισκόταν σὲ τέλεια ἁρμονία μὲ τὸν στοχαστὴ καὶ τὸν συγγραφέα. Ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ ἀκόμη μιὰ προσωπικὴ μαρτυρία.

Ὅταν ἐγνώρισα τὸν Maritain εἶχα ἤδη συναντήσει πολλοὺς διασήμες ἀνθρώπους· οἱ ἐπιδοκμασίαι καὶ οἱ φιλοφρονήσεις τους τόσο ἀδύναμες ὅσο καὶ συγκαταβατικῆς ἔκρουαν μιὰ βαθειὰ ἀδιαφορία.

Ὁ Maritain ἐνδιαφέρθηκε ἁμέσως γιὰ μένα, διαθέτοντας ἀποκλειστικὰ τὸν ἑαυτό του, γιὰ τὰ προβλήματά μου καὶ τὶς πνευματικῆς ἀναζητήσεις μου καὶ δὲν παρέλειψε νὰ μοῦ κάνῃ τὴν κριτικὴ πού εἶχα ἀνάγκη γιὰτί ἤθελε πραγματικὰ νὰ μὲ βοηθήσῃ νὰ προοδεύσω καὶ νὰ διορθώσω τὶς ἐλλείψεις μου.

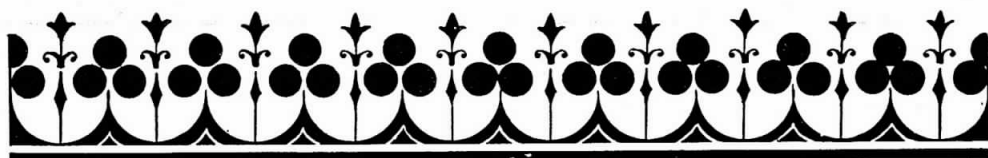
Ἔτσι δὲν ὑπῆρξε γιὰ μένα μόνο ἓνας δάσκαλος, ἀλλὰ καὶ ἓνας ὁδηγὸς πού ἤξερε τόσο μὲ πατρικὴ στοργή, ὅσο καὶ μὲ ἀπαραιτήτη αὐστηρότητα νὰ προσανατολίξῃ τὴν ἐργασία μου καὶ τὶς προσπάθειές μου. Ἰδιαιτέρως αὐτὸ πού ἀνεκάλυψα χάρι σ' αὐτὸν στὴν περιοχὴ τῆς πνευματικῆς ζωῆς ἦταν μιὰ ἔκστασις ἀκόμη μεγαλύτερη ἀπὸ αὐτὴν πού ἔνωσα ὅταν ἀνεκάλυψα τὸν Ἅγιο Θωμᾶ.

Εἶναι ἀδύνατον νὰ περιγράψω τὴν ἀτιμόσφαιρα τῆς φιλοξενίας στὸ σπίτι τῆς Meudon, ὅπου ὁ καθένας αἰσθανόταν σὺν ὑπαρξίς μοναδικὴ καὶ ἀναντικατάστατη, σπίτι μὲ τέτοια ἀκτινοβολία κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ μεσοπολέμου, τόπο ὅπου συναντήθηκε ὅ,τι καλύτερο εἶχε νὰ δείξῃ ἡ ἐποχὴ ἐκείνη.

Πόσο θὰ εἶχαν ἀνάγκη τὰ σημερινὰ νιάτα ἐνὸς νέου Maritain!

JEAN DAUJAT

Μετάφρ. ΕΛΕΝΗΣ Χ. ΚΟΥΛΟΥΜΠΑΡΙΤΣΗ

Η ΑΛΗΘΕΙΑ ΣΚΟΤΕΙΝΙΑΣΜΕΝΗ

Οί ημερήσιες συναντήσεις στις Rennes μᾶς ἔκαναν νὰ σκεφθοῦμε. Θὰ θέλαμε νὰ ξεύρωμε ποῦ θρυσκόμαστε μὲ τὴν πίστι — γιὰ τὴν εἰκόνα τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ —. Ἴδου, περίπου πρὶν ἀπὸ ἓνα τέταρτο τοῦ αἰῶνος, ἡ πρωτεύουσα τῆς Βρετάνης ὑπῆρξε ὁ τόπος μιᾶς συναντήσεως καὶ τὸ θέατρο ἐνὸς εὐχαριστηρίου ἐθνικοῦ συνεδρίου ποῦ συνήνωσε τοὺς πιστοὺς. Σήμερα, βλέπομε νὰ ἔρχονται, ὀμάδες παράτυπες, κοινότητες, κινήσεις, γιὰ νὰ συναντηθοῦν καὶ ν' ἀναμετρηθοῦν ἀνάλογα μὲ τὶς τάσεις καὶ τὰ σχέδιά τους.

Ἐδῶ, μιὰ θλιθερὴ παράδοσις ἔκει, μιὰ περιπετειώδης ἀναζήτησις εἶχαν χωριστὲς συνεδριάσεις ποῦ διεξήχθησαν χωρὶς νὰ ἔλθουν ἀντιμέτωπες. Ποιὸς μοῦ λέγει ὅτι αὐριο αὐτὲς οἱ ἐκδηλώσεις δὲν θὰ ἔχουν τὶς σημαίες καὶ τὰ ὄπλα τους! Ἔτσι, κάτω ἀπὸ τὸ χαρακτηρισμὸ «διάλογος», διαγράφεται μιὰ ἀργὴ διάθρωσις, μιὰ διαίρεσις. Θὰ ἀποσυντεθοῦμε λοιπὸν σὰν πιστοί; Θὰ ἐμφανιζώμαστε αὐριο σὰν μιὰ μυρμηκοφωλῆ ἀσυμβιβάστων κοινοτήτων, φανατικῶν μικροομάδων ποῦ θὰ κινοῦνται, θὰ διατάσσονται σὲ πολλὰ στρατόπεδα, θὰ ἐπιτίθενται τὸ ἓνα ἐναντίον τοῦ ἄλλου; Μέσα σ' ὅλη αὐτὴ τὴν ἀθλιότητα ποῦ εἶναι ἡ ψυχὴ μας; Ποῦ κτυπᾷ ἡ καρδιά μας; Ποῦ ζῆ τὸ πνεῦμα μας; Εἶναι ἀνάγκη ν' ἀπαντήσωμε σήμερα.

Γιατί ἔχομε στὸ θάθος τοῦ ἑαυτοῦ μας τὸ αἶσθημα μιᾶς παραιτήσεως; Γιατί τόσοι ἐν Χριστῷ ἀδελφοί μας σπρώχνονται στὰ ἄκρα ἀναζητώντας νὰ ξεφύγουν ἀπὸ ἓνα ρεῦμα ποῦ τοὺς φαίνεται ὅτι ὀδηγεῖ στὴν αὐτοκαταστροφή; Σ' αὐτὰ τὰ ἄκρα, εἴτε πρόκειται γιὰ

παράδοσι ἢ γιὰ ἀναζήτησι, γιὰ τὸ ἀπαρθίαστο τοῦ μηνύματος ἢ γιὰ τὸν ἐκσυγχρονισμό του, οἱ αἰρεσιῶται εἶναι τυφλωμένοι ἀπὸ τὴν τάσι τους, τὶς πεποιθήσεις τους⁽¹⁾, τὰ σχέδιά τους.

Ἄλλὰ, στὸ θάθος αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ἀποκαλύπτεται μιὰ μεγάλη ἀθλιότης. Αὐτὴ ἡ παραίτησις ποῦ πρέπει ν' ἀποδοθῆ; Αὐτὸ τὸ ἐρώτημα τίθεται. Καὶ οἱ ἀπαντήσεις ποῦ δίδονται μᾶς ἀφήνουν σὲ ἀμηχανία. Γιὰ νὰ διαφωτισθοῦμε, πρέπει νὰ συγκεντρωθοῦμε, πρέπει νὰ παρατηρήσωμε.

Νὰ συγκεντρωθοῦμε, πρῶτα. Νὰ σκεφθοῦμε. Πρᾶγμα ποῦ μᾶς ὀδηγεῖ στὸ ν' ἀνακαλύψωμε μέσα μας καὶ γύρω μας ἓνα σκοτείνιασμα τῆς ἐννοίας τῆς Ἀληθείας, γιὰ τὴν ὁποία ἡ πίστις πάντοτε ἐκαυχᾶτο, τὴν ὁποία πάντοτε ἐθεθαίωνα ὡς βασικὴ ἀρχὴ καὶ τέλος τοῦ μηνύματός της. Αὐτὴ ἡ ἔννοια τῆς Ἀληθείας δὲν εἶναι μόνον λογικὴ σύλληψις. Εἶναι ἐν ἑαυτῇ καὶ στὸ θαυότερο εἶναι τῆς μυστήριου καὶ ἀποκάλυψις, «μυστήριο στὸ φῶς καὶ φῶς στὸ μυστήριο», ἔγραψε ὁ Gustave Thibon⁽²⁾.

Ἄλλ' ἡ Ἀλήθεια ἀμφισβητεῖται ἔκει ὅπου ἀποκαλύπτεται καὶ ἐμφανίζεται,

(1) Ἡ λέξις «πεποίθησις» λαμβάνεται ἐδῶ μὲ τὴν ἐξασθενημένη τῆς ἐννοια καὶ ἀντιτιθεταὶ στὴν πίστι.

(2) «Ἡ κλίμαξ τοῦ Ἰακώβ» ("Εκδ. Fayard). Αὐτὸ τὸ μυστήριο καὶ αὐτὴ ἡ ἀποκάλυψις τῆς Ἀληθείας προσδιορίζονται κατὰ θαυμαστὸ τρόπο ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ στὴν ἱερατικὴ του προσηυχή: «αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ αἰώνιος Ζωή, ἵνα γινώσκωσιν σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν» (Ἰω. ιζ' 3).

στή Γραφή. Ὁ ὑποκειμενισμὸς ἔχει καταστρέψει τὴν πίστι σ' αὐτή. Ἡ Ἀλήθεια ἀμφισβητεῖται ἐκεῖ ὅπου ἀναπτύσσεται καὶ προσδιορίζεται, στή Θεολογία. Ἡ σύγχρονη κριτική ἔχει σχετικοποιήσει τὴ θεβαιώσί της. Ἡ Ἀλήθεια ἀμφισβητεῖται ἐκεῖ ὅπου ἐνσαρκώνεται καὶ πληρώνεται. Οἱ ἄνθρωπινες ἐπιστῆμες, καὶ ἰδιαιτέρως ἡ κοινωνιολογία καὶ ἡ ψυχανάλυσις, τῆς ἔχουν καταπιῆ καὶ ἐμπαίζει τὸ νόημα. Ἡ Ἀλήθεια ἀμφισβητεῖται ἐκεῖ ὅπου δημιουργεῖ τὴν ἱστορία καὶ κρίνει τὸν κόσμον. Ἡ πρόοδος καὶ ὁ ἠδονισμὸς τῆς προόδου τὴν ἔχουν διαστρέψει ἀφαιρώντας της τὴν ὑπερφυσικὴ διάστασι, καλώντας τὸ πλῆθος νὰ τὴν ἀρνηθῆ χάριν μιᾶς ἀνούσιας ὀριζοντιώσεως τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου. Ἡ Ἀλήθεια εἰς τὸ ἐξῆς εἶναι τραυματισμένη. Καὶ ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἀπ' αὐτὸ σὰν προσβεβλημένη. Ἡ Ἀλήθεια εἶναι ἐξασθενημένη, σὰν κτυπημένη ἀπὸ ἓνα ἀθεράπευτο κακό. Καὶ ἡ Ἐκκλησία ἔχει γίνεαι ἀπ' αὐτὸ ἀναιμική.

Νὰ παρατηρήσωμε, κατόπιν. Τί προκύπτει ἀπὸ τὴ ματιά μας στὴν Ἐκκλησία καὶ τὸν κόσμον; Μία ἀνησυχία. Μία ἀγωνία. Μία σύγχυσις. Ὁ Θεὸς ἔχει ἀποτραβηχθῆ. Ποτὲ ὁ πιστὸς δὲν εἶχε τόσο μεγάλο αἶσθημα μονώσεως τῆ στιγμῆ πού οἱ ἄνθρωποι αὐξάνουν κατὰ δυσεκατομμύρια, πού ἡ φύσις καὶ τὸ σύμπαν παραδίδουν τὰ μυστικά τους, πού ὁ ἄνθρωπος ἐλέγχει διαρκῶς καὶ περισσότερο τὴν ἐνέργεια τῆς ὕλης, τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου. Ἡ παλαιὰ ἄποψις τοῦ κόσμου μὲ τὴν ὁποία ζοῦσε ἀκόμη ὁ κοινὸς θνητὸς κατὰ τὸ πρῶτο ἡμῖσι τοῦ 20οῦ αἰῶνος, σῆσθηκε ἀπὸ τὰ μέσα μαζικῆς ἐνημερώσεως πού σκορπίζουν μία γνῶσι, στοιχειώδη, ἀλλὰ συνταρακτικὴ, τοῦ κόσμου καὶ τοῦ σύμπαντος. Μοιάζει σὰν ἡ Ἀλήθεια νὰ ἔχη κτυπηθῆ στὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου, μπροστὰ σὲ τόσο ἀνοικτοὺς ὀρίζοντες, τόσο πλατεῖες δυνατότητες. Εἶναι σὰν παραλυμένη. Ἀφήνει τὸν ἄνθρωπον ἀπογομνωμένο στὸ θάθος τῶν ἐγκάτων του.

Ἄλλὰ ὄλ' αὐτὰ εἶναι ἓνας ἐφιάλτης. Ἡ Ἀλήθεια, ἐξασθενημένη, σκοτεινια-

σμένη, δὲν εἶναι στὴν πραγματικότητα παρὰ ἀπὸ μᾶς καὶ σὲ μᾶς. Ἡ Ἀλήθεια εἶναι τραυματισμένη στὸ πνεῦμα μας πού δὲν τολμᾷ πλέον νὰ πιστεύσῃ σ' αὐτὴν, στὴ λογικὴ μας πού δὲν τολμᾷ πλέον νὰ τὴν λατρεύσῃ, στὴ ζωὴ μας πού δὲν τολμᾷ πλέον νὰ τὴν συζευχθῆ. Ὁ σπαραγμὸς καὶ ἡ γέννησις ἑνὸς κόσμου ἀνυποψίαστου μᾶς ἀφήνουν μόνους καὶ ἀγχώδεις μπροστὰ σὲ μία Ἀλήθεια πού δὲν εἶχαμε διακρίνει παρὰ σὰν προστασία, σὰν τὸ ἡρημιστικὸ γιὰ τὴν ἄγνοιάν μας.

Ἐκεῖ ὅπου ἀναφαίνεται ὁ ἅγιος, ἡ Ἀλήθεια εἶναι ἡ Ἀλήθεια. Ἡ καθημερινὴ τῆς ὀδύνη εἶναι τὸ δρᾶμα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κόσμου. Γιὰ τὸν ἅγιον πού παίρνει σὰν μέτρο τῆς ζωῆς τοῦ τὴν Ἀλήθεια, δὲν ὑπάρχει τίποτε πού νὰ μπορῆ νὰ διαταράξῃ, νὰ ἐξασθενίσῃ, νὰ σκοτεινιάσῃ τὴν Ἀλήθεια. Ἀλλὰ γιὰ τὸν πιστὸ πού παίρνει τὸ παρελθόν, τὸ παρὸν ἢ τὸ μέλλον, ἢ ἀκόμη τὸν ἑαυτὸ του, σὰν ἀπόλυτον μέτρο τῆς Ἀληθείας, οἱ θλίψεις θὰ εἶναι μεγάλες σὲ μία ἐποχὴ ὅπου ἡ ἐπιτάχυνσις τῆς ἱστορίας διώχνει τίς προοπτικέες, ὅπου ἡ συστολὴ τοῦ χώρου περιπλέκει τὰ πιστεύω.

Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ δρᾶμα πολλῶν πιστῶν, τὸ ὅτι δηλαδὴ φέρουν μέσα τους μία Ἀλήθεια τῆς ὁποίας ἔχουν εὐρύνει τὸ μυστήριον στὸ μέτρο τοῦ προσωπικοῦ των δράματος ἢ τοῦ δράματος πού ζοῦμε. Δύο ὄρια ἐπιβάλλονται τότε σ' αὐτούς: ν' ἀγκιστρωθοῦν στὸ παρελθόν ἢ νὰ λατρεύσουν τὸ μέλλον. Ἐνῶ ὀφείλομε, οἱ πιστοί, πέρα ἀπὸ τὸ καθημερινὸ δρᾶμα τῆς ζωῆς, νὰ διακρίνωμε τὴν Ἀλήθεια σὰν τὸ μυστήριον πού φέρει γιὰ μᾶς ἡ ζωσα Παράδοσις, πού μᾶς ἀποκαλύπτει τὸ μέλλον, χωρὶς νὰ ἐξαντληθῆ ἡ ὑπαρξίς του. Ἡ πίστις τῆς Ἐκκλησίας καὶ μέσα στὴν Ἐκκλησία εἶναι πέρα ἀπὸ τὸ παρελθόν πού τιμοῦμε, τὸ μέλλον πού ἐλπίζομε, στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ πού εἶναι ἀνάμεσά μας.

Ἄλλ' αὐτὴ τὴ βασιλεία πού εἶναι σὺν ἡμῖν ποτέ; Αὐτὴ τὴ βασιλεία δὲν τὴν συναντᾶμε παρὰ διὰ τῆς πίστεως. Ὁ Κύριος τὸ λέγει: «οὐκ ἔρχεται ἡ βασιλεία τοῦ

Θεοῦ μετὰ παρατηρήσεως, οὐδὲ ἐροῦσιν ἰδοῦ ὧδε ἢ ἰδοῦ ἐκεῖ· ἰδοῦ γὰρ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν» (Λουκ. ιζ' 20-21).

Γι' αὐτό, ἀντὶ ν' ἄρπαζώμαστε ἀπ' αὐτὸ πού δὲν εἶναι πλέον ἢ νὰ σπεύδωμε σ' αὐτὸ πού δὲν εἶναι ἀκόμη, πρέπει νὰ πιστεύσωμε σ' αὐτὸ πού εἶναι, στοὺς μυστηριώδεις καρπούς πού ὠριμάζουν ἀνάμεσά μας, στὴ συγκομιδῇ πού κιτρινίζει. Ὁ Ἰησοῦς ἀνεβαίνοντας πρὸς τὰ Ἱεροσόλυμα, πρὸς τὸ πάθος του, λέγει στοὺς Φαρισαίους πού τὸν ρωτοῦν γιὰ τὴν ἔλευσι τῆς βασιλείας: «Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ μέσῳ ὑμῶν ἐστίν». Τὸ νὰ πιστεύωμε σ' αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἤδη τὸ κάνομε ν' αὐξάνη, ὅτι μετέχομε στὸν ἐρχομὸ του πού δὲν βλέπομε. Μὲ τὴν πίστι μας σ' αὐτὴ τὴ βασιλεία κάθε τί πού συμβαίνει στὴν Ἐκκλησίᾳ συμβαίνει σὲ καθέναν ἀπὸ μᾶς.

Τὸ ἀληθινὸ δρᾶμα τῆς ὑπάρξεως, ἡ ἱστορικότης της, εἶναι λιγώτερο στὴν ὀριζόντια ἱστορικὴ διαδρομῇ τῶν ἐποχῶν παρὰ στὴν κάθετο διάστασι μετα-

ξῦ τῶν «καταστάσεων» τῆς καρδιᾶς⁽³⁾ τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ἀρχικῆς καταστάσεως — τῆς καταστάσεως τῆς ἀμαρτίας καὶ τῆς λυτρώσεως πού, σ' αὐτὸν τὸν κόσμον, τὸν κάνει ν' ἀμφιβάλλη ἢ νὰ πιστεῦσῃ, πού ἀπειλεῖ κάθε στιγμῇ νὰ σκοτεινιάσῃ τὴν Ἀλήθεια μέσα του — καὶ τῆς τελικῆς καταστάσεως, τῆς καταστάσεως τῆς δόξης, τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ πού εἶναι ἀνάμεσά μας, καὶ πού προαισθανόμεθα σὲ ἀστραπιαῖες λάμψεις περιμένοντας νὰ φωτίσῃ τὸν κόσμον τῆς καρδιᾶς μας καὶ τὴν καρδιά τοῦ κόσμου.

LUIS.HENRI PARIAS

---

(3) Ἡ λέξις «καρδιά» λαμβάνεται ἐδῶ μὲ τὴν πασκαλικὴ τῆς ἔννοια. Ἡ καρδιά, εἶναι τὸ ὄργανο πού συλλαμβάνει τὸ σύνολο (τις ἀξίες), τὴ θρησκεία, τὸ Θεό. Δὲν πρόκειται λοιπὸν γιὰ τὸ συναίσθημα, ἀκόμη λιγώτερο γιὰ μιὰ θεολογία τοῦ συναίσθηματος.

ΣΥΣΤΗΜΑ ΖΩΗΣ

Πώς οργανώνει ο Χριστιανισμός την ζωήν του ατόμου και της κοινωνίας, ή, με άλλους λόγους, ποίαν απάντησιν δίδει ή χριστιανική διδασκαλία εις τὰ βασικά προβλήματα της ατομικής και κοινωνικής ζωής; Τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ εἶναι φυσικώτατα διὰ κάθε ἄνθρωπον, ἰδιαίτερος ὁμως διὰ τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος θὰ θέλῃ νὰ ρυθμίση μετὰ λόγου τὴν θέσιν του ἔναντι τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐξ ἄλλου εἶναι προφανές ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἀπαντήσεως εἰς τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ ἀπαιτεῖ ἐργασίαν ὀγκώδη καὶ ἐπομένως ἐδῶ μόνον μίαν μικρὰν σκιαγραφήν θὰ ἠμπορῇ κανεὶς νὰ περιμένη.

Διδάσκων τὴν πίστιν εἰς τὴν Πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος κυβερνᾷ τὰ πάντα, ὁ Χριστιανισμὸς ἐπιβάλλει εἰς τὸν πιστὸν νὰ ἀντικρούῃ μετὰ θάρρος καὶ μετὰ χαράν τὴν ζωήν. Καὶ ὅταν λέγωμεν ζωήν δὲν ἐννοοῦμεν τὴν ἰδανικὴν, ἀλλὰ τὴν ζωήν τὴν πραγματικὴν, μέσα εἰς τὴν ἄρρωστην ἀνθρωπότητα, μετὰ τὰς δυσκολίας της καὶ τὰς ἀδυναμίας της. Δὲν φεύγει λοιπὸν τὴν ζωήν ὁ Χριστιανός, ἀλλὰ ἴσα-ἴσα τὴν ἀναζητεῖ, ὅπως ὁ ἀθλητὴς τὸν στίβον. Ὁ Χριστιανισμὸς λοιπὸν εἶναι σύστημα ζωῆς «ἐγὼ ἦλθον ἵνα ζωὴν ἔχωσι καὶ περισσὸν ἔχωσι». Δὲν εἶναι λοιπὸν καθόλου παράδοξον, ὅτι ὅλοι ἐκεῖνοι αἱ φιλοσοφικαὶ ροπαί, ποὺ βλέπουν τὴν ζωήν μετὰ κάποια ἀπαισιοδοξίαν ἦσαν ἐχθρικοὶ πρὸς τὸν Χριστιανισμόν.

Ἀτενίζων τὴν ζωήν καὶ τὰ προβλήματά της μετὰ τὸ βλέμμα τοῦ μαχητοῦ, ποὺ εἶναι ἀπολύτως βέβαιος διὰ τὴν τελικὴν νίκην, παρὰ τὰς δυσχερείας τοῦ ἀγῶνος ὁ Χριστιανὸς ἐν τούτοις αἰσθάνεται τὸν ἑαυτὸν του ὡς υπεύθυνον παράγοντα εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτόν. Μετὰ ἓνα ὑπέροχον συνδυασμὸν τῶν

ἀντιθέσεων ὁ Χριστιανισμὸς, ἐνῶ παρουσιάζει μετὰ κάθε ἔμφασιν τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Δημιουργοῦ τοῦ παντός, μᾶς διδάσκει ἐν τούτοις ὅτι ὁ κάθε πιστὸς ἔχει νὰ ἐπιτελέσῃ τὸ μέρος του. Ἡ Θεία λοιπὸν παντοδυναμία ὄχι μόνον δὲν ἔχει ὡς συνέπειαν ἀδράνειαν τοῦ ατόμου, ἀλλὰ ἴσα-ἴσα δίδει νόημα εἰς τὴν δρᾶσιν του. Μέσα εἰς τὴν βουλήν τῆς παντοδυναμοῦ προνοίας εἶναι καὶ τὸ νὰ χρειάζεται νὰ συνεργασθῇ ὁ ἄνθρωπος, μάλιστα αὐτὸ τὸ ἐλαχιστότατον μόριον σκόνης, τὸ ὁποῖον ὁμως ὁ Δημιουργὸς τοῦ παντός θέλει ὡς συνεργάτην του. Καὶ ἀκριβῶς εἰς τὴν συνεργασίαν αὐτὴν εὐρίσκειται τὸ νόημα, τὸ σύνθημα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ἡ ὁποία κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον γίνεται κάτι τὸ ἀπείρως πολύτιμον, κάτι τὸ θεῖον.

Ἀλλὰ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ νόημα τῆς ζωῆς, ἐπάγεται ὑποχρεώσεις διὰ τὸν ἄνθρωπον. Ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ὁμιλεῖ κυρίως εἰπεῖν περὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ διὰ κάτι ἄλλο, πολὺ ὑψηλότερον. Διὰ τὴν κλήσιν, διὰ τὴν ἀποστολήν, διὰ τὸν προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος βλέπει τὸν ἑαυτὸν του ἐνωμένον μετὰ τὴν θεῖαν αὐτὴν ἀποστολήν. Δι' αὐτὸ καὶ δὲν ὑπάρχει χώρος διὰ μίαν ἐγωκεντρικὴν ἀντίληψιν τῆς ζωῆς. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ ἐγωισμὸς εἶναι τὸ βασικὸν ἐμπόδιον διὰ νὰ ὑπάρξῃ ὁ ἄνθρωπος, ὅπως τὸν θέλει ὁ Χριστιανισμὸς.

Ὁ θεῖος Ἀρχηγὸς τῆς χριστιανικῆς πίστεως δὲν ἀφίνει καμμίαν ἀμφιβολίαν ὡς πρὸς τὸ σημεῖον αὐτό. Ἡ προσέλευσις τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ χριστιανικὸν στρατευμα προϋποθέτει θυσίαν τοῦ ἐγωῖσμοῦ. Ὁ Χριστιανισμὸς ἰδρῦθη μετὰ τὸν σταυρὸν τοῦ Ἰδρυτοῦ του καὶ συνεχίζεται μετὰ τὸν σταυρὸν κάθε ὁπαδοῦ του. Ὁ Χριστιαν-

σμός είναι θυσία και καλεῖ εἰς θυσίαν. «Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν και ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ και ἀκολουθεῖτω μοι». Κατὰ γράμμα, ὡς θυσία τῆς ζωῆς, ὁ σταυρός, τὸ μαρτύριον ἀπὸ ἐλαχίστους μόνον (ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ὅλον ἀριθμὸν) ἐκ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἑσταυρωμένου ζητεῖται. Ἄλλὰ ὁ σταυρός ὡς θυσία τοῦ ἐγωῖσμοῦ ζητεῖται ἀπὸ ὅλους. Διὰ τὸ ἠμπορήσει νὰ γίνῃ Χριστιανὸς ὁ ἀνθρωπος, ἢ μᾶλλον, διὰ τὸ ἠμπορήσει ὅπωςδήποτε νὰ ἀντιληφθῇ τί εἶναι Χριστιανισμός, πρέπει τὸν ἑαυτόν του νὰ τὸν βλέπῃ μόνον μέσα εἰς τὸ πλαίσιον τῆς θείας αὐτῆς ἀποστολῆς, πρέπει, οὕτως εἰπεῖν, νὰ ἔχη βουτήξει τὸν ἑαυτόν του μέσα εἰς τὴν ἀποστολὴν αὐτήν. Σκοπὸς τῆς ζωῆς του πρέπει νὰ εἶναι αὐτὴ ἡ θεία κλήσις καὶ ὄχι τὸ ἐγώ. Καὶ μόνον πρὸς ἐκκλήρωσιν τῆς ἐντολῆς αὐτῆς, τῆς κλήσεως αὐτῆς, πρέπει νὰ δίδῃ σημασίαν εἰς τὴν ἰδικήν του ζωὴν. Βέβαια εἰς τὴν ἐκτέλεσιν αὐτὸ θὰ παρουσιάξῃ τὰς δυσκολίας του. Αὐτὴ ἡ ὑπερνίκησις τοῦ ἐγῶ δὲν εἶναι ζήτημα μόνον μιᾶς ἀποφάσεως καὶ ἀγαθῆς προαιρέσεως, εἶναι καὶ ἀντικείμενον ἀγῶνος, εὐγενεστάτου ἀγῶνος, διότι εἶναι ὁ ἀγὼν διὰ τὴν θέωσιν τοῦ ἀνθρώπου. Ἄλλὰ ὅποιος δὲν ἔχει τὴν ἀπόφασιν, νὰ ἀγωνισθῇ τὸν ἀγῶνα αὐτόν, ὅπως, ἀντιθέτως, τὸν Χριστιανισμὸν τὸν παίρνει ἀπλῶς ὡς ἓνα ὄργανον τῶν ἀτομικῶν του βλέψεων, αὐτός, ἐπαναλαμβάνομεν, δὲν ἀντελήφθη τίποτε, μὰ τίποτε, ἀπὸ τὸν Χριστιανισμὸν.

Ἐννοεῖται, ὅτι ἐνῶ ὁ Χριστιανὸς δὲν πρέπει τὸν Χριστιανισμὸν νὰ τὸν οἰκειωθῇ διὰ λόγους ἐγωῖστικῆς σκοπιμότητος, ἐξ ἄλλου ὅμως εἶναι πραγματικότης ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἀποτελεῖ καὶ πρακτικῶς τὸν χρυσοῦν κανόνα τῆς ζωῆς. Ὁ Χριστιανισμὸς ζητεῖ θυσίας, ἀλλὰ θυσίας παραγωγικὰς, ὄχι ἀκάρπους. Καὶ ἴσα-ἴσα ζητεῖ τὴν πρόοδον καὶ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀτόμου εἰς τὴν ζωὴν. Μὲ τὴν πίστιν καὶ μὲ τὴν χαρὰν ποῦ δίδει ἡ πίστις, μὲ τὴν αὐτοκυριαρχίαν τὴν ὅποιαν δίδει ἡ χριστιανικὴ ἀγωγὴ, μὲ τὴν ἐν γένει ἰσοροπίαν εἰς τὸν βίον, ὁ Χριστιανισμὸς παρέχει εἰς τὸν ἀνθρώπον ἐφόδια ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἐπικράτησιν εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἐνῶ ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι

θυσία, συγχρόνως ὅμως εἶναι ἀληθὲς καὶ ἐκεῖνο ποῦ λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος ὅτι «ἡ εὐσέβεια πρὸς πάντα ἐστὶν ὠφέλιμος, ἐπαγγελίαν ἔχουσα ζωῆς τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης».

Μέσα εἰς τὸν δημιουργικὸν προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐξηγεῖται καὶ πῶς ὁ Χριστιανισμὸς βλέπει τὴν θέσιν τοῦ ἀτόμου μέσα εἰς τὸ κοινωνικὸν σύνολον. Εἰς τὴν πάλιν μεταξὺ ἀτομισμού καὶ κοινωνισμού ὁ Χριστιανισμὸς ἀπαντᾷ μὲ μίαν σύνθεσιν ἱεράν. Τὸ ἄτομον, εἵπομεν, δὲν ὑπάρχει χάριν τοῦ ἑαυτοῦ του. Ὑπάρχει χάριν τοῦ συνόλου, ὑπάρχει χάριν τῆς δημιουργικῆς ἀποστολῆς, ἡ ὁποία ἀναφέρεται εἰς τὸ σύνολον. Ἄλλὰ διὰ τὸ σύνολον, καὶ ἄς πάρωμεν τὸ ὑποδειγματικὸν σύνολον, τὴν Ἐκκλησίαν, διὰ τὴν Ἐκκλησίαν λοιπὸν τὸ ἄτομον δὲν εἶναι ἓνας ἀριθμὸς, εἶναι μία προσωπικότης. Προσωπικότης ἱερά, ἀναιτικατάστατος, προσωπικότης τῆς ὁποίας ἡ ὑπόστασις, ἡ ὑγεία ἢ ψυχικὴ καὶ ἡ σωματικὴ ἀκόμη, ἐλκύει τὴν προσοχὴν τῆς καὶ τὴν στοργικὴν τῆς μέριμναν. Ἡ Ἐκκλησία δὲν γνωρίζει ἀριθμητικῶς. Δὲν ἀριθμεῖ τοὺς πιστοὺς τῆς, ἀλλὰ τοὺς παύει ἑνανθῆνα, ὡς ἀξίας καθ' ἑαυτὰς, κάθε μίαν ψυχὴν ὡς ἀνεκτίμητον ὄντοτητα, «δι' ἣν Χριστὸς ἀπέθανεν». Ὁ πιστὸς εἶναι ἀξία ἀνεξαρτήτως τῆς ὑπηρεσίας, τὴν ὁποίαν θὰ δύναται νὰ προσφέρῃ εἰς τὸ σύνολον. Καὶ ἡ προσέλευσις ἐνὸς ἀπίστου εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ἀποτελεῖ πηγὴν χαρᾶς διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, διὰ τοὺς οὐρανοὺς μάλιστα λέγει ὁ Κύριος, εἴτε ὁ προσερχόμενος πρόκειται νὰ προσφέρῃ ὑπηρεσίας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὡς σοφὸς παγκοσμίου κύρους, εἴτε εἶναι ἓνας μελλοθάνατος ἀλήτης. Ὅσοι εἶδαν τὴν χαρὰν μὲ τὴν ὁποίαν γίνεται δεκτὸν τὸ ἀγγελμα ὅτι κάποιος «ἀπέθανεν ἐν μετανόῳ», ἠμποροῦν νὰ τὸ καταλάβουν αὐτὸ, πρᾶγμα ποῦ δὲν ἔχει τὸ παράλληλόν του εἰς κανὲν ἄλλο σύστημα. Τὰ διάφορα ἄλλα συστήματα ἐνδιαφέρονται διὰ τοὺς ὀπαδοὺς των, οἱ ὁποῖοι θὰ τοὺς προσφέρουν ὑπηρεσίας. Ἡ Ἐκκλησία ζητεῖ μὲν τὰς ὑπηρεσίας καὶ κατὰ παραπάνω, τὴν θυσίαν τῶν μελῶν τῆς, ἐνδιαφέ-

ρεται ὁμως διὰ τὰ μέλη της, ἀνεξαρτήτως τῶν ὑπηρεσιῶν, τὰς ὁποίας θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ προσφέρουν. Μὲ αὐτὴν τὴν ἀντίληψιν τῆς προσωπικότητος εἶναι οἰκοδομημένη ἡ ἐνότης, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸν κοινωνισμὸν μέσα εἰς τὸν Χριστιανισμὸν.

Συνδεδεικὸν ὑλικὸν τῆς ἐνότητος αὐτῆς εἶναι ἡ ἀγάπη. Ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ κορὸν τῶν ἀρετῶν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν. «Νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, τὰ τρία ταῦτα· μ ε ί ζ ω ν δ ἐ τ ο ύ τ ω ν ἡ ἀ γ ά π η». Δὲν εἶναι φιλοσοφικὸν σύστημα ὁ Χριστιανισμὸς, εἶναι δ ε σ μ ὸ ς ἀ γ ά π η ς. Καὶ ἀγάπης ὄχι θεωρητικῆς, ἀλλὰ ἀγάπης ἡ ὁποία ἐργάζεται καὶ ἐκδηλώνεται ἐμπράκτως. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ζητεῖ μόνον νὰ μὴ βλάπτωμεν τοὺς ἄλλους, ζητεῖ ἀκόμη νὰ ἐργαζώμεθα καὶ θυσιαζώμεθα ὑπὲρ τῶν ἄλλων. Καὶ δι' αὐτὸ ἀμάρτημα εἶναι ὄχι

μόνον τὸ νὰ βλάπτῃ κανεὶς, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ μὴ εὐεργετῇ, ἐνῶ μπορεῖ νὰ εὐεργετηθῇ. Καὶ εἶναι ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικὸν ὅτι ἐκεῖ ὅπου ὁ Κύριος δίδει τὴν εἰκόνα τῆς μελλούσης κρίσεως καὶ ἀναφέρει τὰς περιπτώσεις ἐκείνων ποὺ καταδικάζονται εἰς τὴν κρίσιν αὐτὴν, αἰτία τῆς καταδίκης δὲν εἶναι κακόν, τὸ ὁποῖον διεπράχθη, ἀλλὰ καλὸν τὸ ὁποῖον δὲν ἔγινεν. Οἱ ἄνθρωποι, περὶ τῶν ὁποίων πρόκειται, καταδικάζονται ὄχι διότι ἔκλεψαν ἢ ἐσκότωσαν, ἀλλὰ διότι ἕνας «ἐκ τούτων τῶν ἐλαχίστων» ἐπείνασε καὶ δὲν τοῦ ἔδωσαν νὰ φάγῃ, ἐδίψασε καὶ δὲν τὸν ἐπότισαν, ἦτο ξένος καὶ δὲν τὸν ἐφιλοξένησαν.

(Ἐκ τῆς «Διακήρυξι» τῆς Χριστιανικῆς

Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων).

MARIE NOEL

ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΓΙΑΤΡΟΥΣ

Λυπήσου, Θεέ μου, εκείνους που φορτωμένοι με τόν σταυρό τῶν ἄλλων, ἀγωνίζονται γιά νά τοὺς σώσουν.

Σωτήρα μας, δῶσε στό γιατρό τὸ Φ ῶ ς.

Φώτισέ τον, καθὼς εἶναι ἀναγκασμένος νά εἰσχωρήσει στό μυστικό σωμάτων καὶ ψυχῶν, μέσα στό σκοτάδι τοῦ ἄλλου, νά μὴ ξεγελασθῆ στό δρόμο του καὶ νά μὴν ἀνοίξει πληγές στό πέρασμά του.

Δῶσε στό γιατρό, φορτωμένο με τὸν πόνο του καὶ χωρὶς καταφύγιο γιά τὸν ἑαυτό του, τὴν Ἄ γ ά π η, γιά νά βρῖσκει πάντοτε μέσα του ἀποθέματα τρυφερότητας, προστασίας καὶ ἐνισχύσεως γιά τὸν ἀπελπισμένο, πὸ τὸν περιμένει.

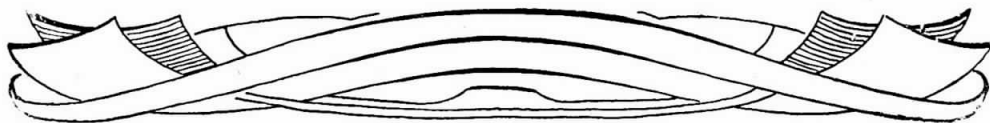
Δῶσε στό γιατρό, στὴν πιὸ κακὴ στιγμή του, στὴν ἀβεβαιότητά του, στὴν ἀνθρώπινη ἀδυναμία του, στὴ σύγχυσή του, τὴν Χ ά ρ η, γιά νά μένει πάντοτε ἀρκετὰ συνετός, καλός, ἀγνός, ἄξιος τῆς ἁγίας ὁδύνης, πὸ τοῦ παρέδωκε ἡ πίστη.

Δῶσε στό γιατρό τὴν Π ι σ τ ό τ η τ α μέσα στὴν εὐσπλαγχνία, γιά νά μὴ λησμονήσει, νά μὴ παρατήρει ποτὲ τὸν πιὸ ἐλάχιστο ἀπὸ τοὺς δυστυχεῖς πὸ τοῦ ἐμπιστεύονται.

Δῶσε του τὴν Δ ύ ν α μ η, Θεέ μου, γιά νά μὴ τοῦ πέσει πολὺ τὸ βάρος τῆς δουλειᾶς καὶ τὸν καταβάλλει, γιά νά μὴ τοῦ προσβάλλει ἡ θλίψη, πὸ ἀναλαμβάνει, τὴν χαρά του, γιά νά μὴ τοῦ κάνει κακὸ ἢ πληγὴ πὸ ἐπουλώνει.

ΕΛ. ΜΑΪΝΑΣ

(Μετάφραση ἀπὸ τὸ βιβλίο Notes intimes)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΝΟΣ ΣΤΟΧΑΣΤΟΥ

'Αναζητήσεις και προοπτικές

Οί καθηγηταί του Πανεπιστημίου Φαίδων και Γλυκερία Μπουμπουλίδου προσφέρουν πολυτίμους υπηρεσίας εις τὰ νεοελληνικά γράμματα με την διδασκαλίαν, τὰς διαλέξεις, τὰ ἄρθρα, τὰ βιβλία καὶ τὴν ἐν γένει ἐπιστημονικὴν δραστηριότητά των.

Ὁ καθηγητὴς **Μπουμπουλίδης** ἐξέδωσεν τὸ πρῶτον μέρος τοῦ δευτέρου τόμου τῆς **'Ανθολογίας κειμένων νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, Ἀθήναι**. Τὸ μέρος αὐτὸ ἀναφέρεται εἰς τὴν νεοελληνικὴν ποίησιν ἀπὸ τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος μέχρι τῶν πρὸ τοῦ Παλαμᾶ ποιητῶν.

Ὁ σ. δὲν παραθέτει ἀπλῶς ποιητικὰ κείμενα, τὰ ὅποια δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ εὕρῃ κανεὶς, δὲν ἀναφέρεται μόνον εἰς τὸν μέσον ἀναγνώστην, τὸν ὁποῖον ἐνημερώνει καὶ κατατοπίζει, ἀλλ' ἀπευθύνεται καὶ εἰς τὸν ἰδικὸν ἐπιστήμονα, τὸν ὁποῖον καθοδηγεῖ, διδάσκει καὶ τοῦ παρέχει ὑπόδειγμα μεθοδικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἐργασίας.

Πλὴν τούτου ὁ καθηγητὴς **Μπουμπουλίδης** συνεχίζει μετὰ τὴν ἰδίαν εὐσυνειδησίαν καὶ ἐπιτυχίαν τὴν ἐπιστημονικὴν του δραστηριότητα καὶ εἰς ἄλλους τομείς. Ἐξέδωσεν προσφάτως τὸ τρίτον τεῦχος τῶν **Προσολωμικῶν**, ποῦ περιλαμβάνει ἐκδεδομένα καὶ ἀνέκδοτα στιχουργήματα ἀγνώστων προσολωμικῶν ποιητῶν. Ἡ εἰσαγωγή του εἶναι εἰσδυτικὴ, θαθεῖα καὶ ἀναλυτικὴ. Τὸ κριτικὸν ὑπόμνημα καὶ τὰ σχόλια δίδουν τὸ μέτρον τῆς σοφῆς ὀριμότητος καὶ ἐπιδόσεως τοῦ διακεκριμένου συγγραφέως.

Πολυτιμοτάτη εἶναι ἐπίσης ἡ ἔκδοσις τῆς **Βιβλιογραφίας νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, Ἀθήναι**, τὴν ὁποίαν κατ' ἔτος

παρουσιάζει εἰς αὐτοτελῆ τεύχη. Εἰς τὸ τελευταῖον τεῦχος βιβλιογραφεῖ τὰ σπουδαιότερα κείμενα καὶ ἄρθρα, ποῦ ἀναφέρονται εἰς τὴν νεοελληνικὴν φιλολογίαν καὶ ἐξεδόθησαν τὸ 1970.

Ὁ καθηγητὴς **Μπουμπουλίδης** δὲν ἀναγράφει ἀπλῶς τὰ δνόματα τῶν συγγραφέων καὶ τοὺς τίτλους τῶν βιβλίων ἢ τῶν ἄρθρων, ποῦ ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰς κυριωτέρας ἐφημερίδας ἢ περιοδικά, ἀλλὰ κάμνει καὶ σχόλια, προβαίνει εἰς παρατηρήσεις καὶ παραπέμπει εἰς γενομένας βιβλιοκρισίας.

Ἡ κατάταξις τῆς ὕλης καὶ οἱ πίνακες βοηθοῦν τὸν ἀναγνώστην εἰς τὴν ταχεῖαν ἐξεύρεσιν τῶν σχετικῶν λημμάτων. Δι' αὐτὸ ἡ «Βιβλιογραφία» ἐκτιμᾶται ἰδιαίτερος ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ξένους ἐπιστήμονας, ποῦ ἀσχολοῦνται μετὰ τὴν νεοελληνικὴν φιλολογίαν.

Ἡ κα **Μπουμπουλίδου** ἐξέδωσεν προσφάτως τὰ **Κείμενα νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, Ἀθήναι - Ἰωάννινα**. Ἡ σ. με μεθοδικότητα, ἱκανότητα ἐπιλογῆς καὶ σπουδαίαν πείραν παρουσιάζει τρεῖς τόμεις θεμάτων ἀπὸ τὴν ποίησιν, τὴν πεζογραφίαν καὶ τὴν δραματούργιαν καὶ καλύπτει τὴν χρονικὴν περίοδον ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Ἡ εἰσαγωγή τῆς συγγραφῆς εἶναι πολὺ κατατοπιστικὴ, περιεκτικὴ καὶ σαφής. Αἱ σημειώσεις καὶ παρατηρήσεις τῆς ἐπὶ προσώπων καὶ θεμάτων πολῦτιμοι. Σοφὸν καὶ πολὺ βοηθητικὸν τὸ γλωσσάριον.

***

Ἐξ ἀφορμῆς τῆς μνείας τῆς «Παιδείας» τοῦ Jaeger, ποῦ ἔκαμα εἰς τὸ

προηγούμενον τεύχος, θὰ ἤθελα νὰ διευκρινίσω μερικοὺς τρέχοντας δρους, ποὺ τοὺς χρησιμοποιοῦμεν, χωρὶς νὰ ἔχωμεν πάντοτε ἐπίγνωσιν τοῦ περιεχομένου των. Θὰ ἤθελα νὰ μιλήσω διὰ τὴν διδασκαλίαν, τὴν ἀγωγὴν καὶ τὴν παιδείαν.

Ἡ πρώτη ἐξ αὐτῶν εἶναι πανάρχαιον φαινόμενον καὶ ἀναφέρεται εἰς τὴν διαδικασίαν μεταδόσεως πληροφοριῶν καὶ γνώσεων ἀπὸ ἓνα μεγαλύτερον ποὺ ξέρει ἓνα θέμα πρὸς ἓνα μικρότερον ποὺ δὲν τὸ ξέρει. Ἄλλ' ἢ παροχὴ πληροφοριῶν δὲν ἀποδεικνύει τὴν αὐτενέργειαν τοῦ ἐκπαιδευομένου, τὴν ἀφύπνισιν τοῦ ἐνδιαφέροντος, τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν μάθησιν. Ἡ διδασκαλία ἐπὶ αἰῶνας ἀπηυθύνετο εἰς τὴν μνήμην. Καλὸς μαθητὴς ἐθεωρεῖτο αὐτὸς ποὺ μποροῦσε καὶ ἤξερε νὰ ἀποστηθίζῃ.

Ὁ Σωκράτης ἔφερε τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν εἰς τὸν τομέα τῆς διδασκαλίας, διότι εἶναι ὁ πρῶτος ποὺ ἀντιτίθεται πρὸς τὴν στεῖραν καὶ ἄκαρπον ἀπομνημόνευσιν. Ὁ νέος ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἀφυπνισθῇ ἀπὸ τὸν πνευματικὸν λήθαργον, εἰς τὸν ὅποιον εὐρίσκεται, καὶ νὰ μάθῃ νὰ σκέπτεται.

Αἱ μεγάλαι ἀλήθειαι εἶναι κρυμμένα μέσα εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὁ ἔμπειρος διδάσκαλος δὲν ἔχει νὰ κάμῃ τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ βοηθήσῃ τὸν νέον ἄνθρωπον νὰ ἀνακαλύψῃ τὸν ἑαυτὸν του καὶ νὰ εὕρῃ μέσα εἰς τὸν ἑαυτὸν του τὰς μεγάλας ἀληθείας.

Ἄλλ' αἱ σπουδαῖαι παρατηρήσεις τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Πλάτωνος ἐλησημονήθησαν καὶ τὸ σχολεῖον ἐπὶ αἰῶνας παρέμεινεν ἐργαστήριον μνήμης. Ὁ μαθητὴς ὤφειλε νὰ ἀποθηκεύῃ εἰς τὴν ψυχὴν του τυποποιημένας γνώσεις, χωρὶς καμμίαν ἰδιαίτεραν ἀξίαν.

Εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους ὁ Κομῆνιος ἔδειξε τὴν ἀνάγκην τῆς πρωτοβουλίας τῆς σκέψεως τῶν μαθητῶν. Τὸν παρελθόντα αἰῶνα ὁ Pestalozzi ἠγωνίσθη διὰ τὴν σημασίαν καὶ ἀξίαν τῆς ἀγωγῆς καὶ ὄχι τῆς διδασκαλίας.

Μὲ τὴν διδασκαλίαν πληροφορῶ. Μὲ τὴν ἀγωγὴν προσφέρω ἐρεθίσματα,

ὥστε νὰ ἀποκαλυφθοῦν καὶ νὰ ἀναπτυχθοῦν αἱ ψυχοσωματικαὶ ἱκανότητες τοῦ νέου ἀνθρώπου. Ὁ μαθητὴς πρέπει νὰ μάθῃ νὰ χρησιμοποιῇ τὰ μάτια, τὰ χέρια, τὸ μυαλὸ του, τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα του.

Μὲ τὴν παιδείαν εἰσερχόμεθα εἰς ἀνώτεραν φάσιν, περισσότερο σημαντικὴν. Δεικνύομεν τὸν δρόμον, χαράσσομεν τὴν πορείαν, δίδομεν τὴν πυξίδα πλεύσεως εἰς τὸν ἄνθρωπον.

Πολλὰ σχολεῖα, πολλοὶ ἐκπαιδευτικοί, ἀκόμη καὶ σήμερα, μένουσιν εἰς τὴν ἀνεξέλικτον φάσιν τῆς θεραπείας τῆς μνήμης. Ἄλλοι προχωροῦν εἰς τὴν ἀγωγὴν καὶ βοηθοῦν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἱκανότητων. Ἄλλ' ἢ παιδεία ἀποτελεῖ τὸ δύσκολον ἀγώνισμα. Ὅποιος γονεὺς ἢ ἐκπαιδευτικὸς ἀνοίξῃ τὰ μάτια τοῦ νέου ἀνθρώπου, τὸν βοηθήσῃ νὰ ἀντιμετωπίσῃ καὶ νὰ διαλεχθῇ μὲ τὰς μεγάλας ἀξίας, προσέφερε τὸ «μέγιστον μάθημα».

Τὸ σπουδαῖον ἀγώνισμα τῆς ζωῆς μας εἶναι νὰ θροῦμε τὸν δρόμον μας. Νὰ ξέρωμε διατὶ ζῶμεν, τί νόημα ἔχει ἡ ζωὴ μας, τί δυνάμεθα νὰ προσφέρωμεν. Ἡ σκέψις ποὺ ὑπηρετεῖ τὰς πνευματικὰς ἀξίας, ἡ καρδιά ποὺ ξεχειλίζει ἀπὸ ἀγάπην εὐρίσκει τὸ μεγάλο θέμα τὴν εὐδαιμονίαν.

Ἄλλὰ δυστυχῶς δὲν ἐβοηθήσαμεν τοὺς συγχρόνους νέους νὰ σκέπτωνται τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ἀξίαν του. Προσκολλώμεθα εἰς τὰ γήινα καὶ προσανατολίζομεν τὰ παιδιὰ μας πρὸς τὴν ἀστικὴν ζωὴν. Ζῶμεν εἰς τὴν ψευδαίσθησιν ὅτι ἡ εὐδαιμονία ἐξισώνεται πρὸς τὴν συσσώρευσιν ὑλικῶν ἀγαθῶν. Μάταιος ἀγών, ποὺ ἐνθυμίζει τὸν πίθον τῶν Δαναῖδων. Ἡ ἐποχὴ μας ἔχει ὑλικά ἀγαθὰ, ἀλλὰ δὲν ἔχει παιδείαν. Ἔτσι, ἄς μὴ μᾶς παραξενεύῃ ὁ χιππισμός. Διαδηλώνει ψυχολογικὴν ἀντίδρασιν τοῦ ἀσυνειδήτου εἰς μίαν ἐποχὴν καλοζωίας καὶ πνευματικοῦ μαρασμοῦ.

ΣΤΟΧΑΣΤΗΣ

ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟ

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΜΙΑΣ ΓΕΝΙΑΣ

Οι σκέψεις που ακολουθούν — και όσες ακολουθήσουν — δεν έχουν άλλο σκοπό, από το ν' ανοίξουν ένα διάλογο με τη νέα γενιά. Νά την προβληματίσουν πάνω στα σύγχρονα προβλήματα, που αντιμετώπιζει η πατρίδα μας. Το μόνο που φιλοδοξούν, είναι να γίνουν αφορμή για μια βαθύτερη μελέτη αυτών των προβλημάτων. Θέλουν ν' αναπτύξουν το αίσθημα της εθύνης στο νέον άνθρωπο. "Όχι για άλλο λόγο, μα γιατί πιστεύουν, πως το μόνο που μένει, για να ξεφύγει ο άνθρωπος από το θάνατο, τὸν ζωντανὸ θάνατο, εἶναι τὸ αἴσθημα τῆς εὐθύνης.

Τὸ πρῶτο κέντρισμα τοὺς τὸ ἔδωσε ὁ καθηγητὴς κ. Α. Ν. Τσιριντάνης μετὰ τὸ ἀπαράμιλλο μελέτημά του: «Διὰ τὴν πνευματικὴν τροφοδοσίαν τῆς νεολέας μας». Ἀκολουθώντας τὴν σκέψη του, ἀπευθύνονται στὸν νέο «ἡλικίας 18-25 ἐτῶν». Θὰ τοῦ μιλήσουν «παλληκαρίσια, μετὰ παρησίαν καὶ εἰλικρίνειαν». Δὲν ἐπιθυμοῦν μήτε νὰ τοῦ κάμουν τὸ δάσκαλο, μένει νὰ τὸν καλοπιάσουν. Ἀπλὰ καὶ μετὰ ἀγάπη, θὰ προσπαθήσουν νὰ τὸν προβληματίσουν.

✧

Ὁ γράφων ἔχει σχεδὸν διπλάσια χρόνια ἀπὸ τὸν νέο, ποὺ ἀπευθύνεται.

Ἀνήκει στὴ γενιά ἐκείνη, ποὺ τὴν παιδικὴ τῆς ἡλικίας τὴν πέρασε μέσα στὴν Κατοχή. Ἡ Ἑλλάδα, μετὰ τὸν θρίαμβο τοῦ 40 στα ἀλβανικὰ βουνά, αἰμορραγοῦσε κάτω ἀπὸ τὴν μπότα τοῦ κατακτητῆ. Κι ἐμεῖς, τὰ παιδιὰ ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ζοῦσαμε καθημερινὰ τὸ θάνατο. Δὲν παίζαμε τοὺς κλέφτες καὶ τοὺς ἀστυνόμους. Παίζαμε τὸ παιχνίδι μετὰ τὸ θάνατο! Δὲν εἴχαμε καιρὸ γιὰ «ὠργισμένες» πράξεις. Ψάχναμε στοὺς σκουπιδοντενεκέδες γιὰ φλούδια.

Ὅσοι μπορέσαμε νὰ ξεγελάσουμε τὸ θάνατο καὶ νὰ τοῦ ξεφύγουμε — ἔστω καὶ μετὰ τσακισμένα χέρια ἢ λιωμένα πόδια ἀπὸ τὴν μπότα καὶ τὴν πείνα — φτάσαμε στὸν καιρὸ τῆς εἰρήνης μετὰ ἐφιαλτικὰς ἐμπειρίας. Καὶ βέβαιη πνευματικὴ ὀριμότητα. Ὁ καθημερινὸς ἀγώνας γιὰ τὴν ἐπιβίωση, εἶχε ἀυξήσει μέσα μας τὴν προσωπικὴ εὐθύνη. Οἱ ἐκτελέσεις καὶ ἡ πείνα μᾶς εἶχαν ξαφνικὰ μεγαλώσει. Μᾶς εἶχαν φορτώσει χρόνια, πολλὰ χρόνια!

Ποιὸς μποροῦσε νὰ πάρει τότε στ' ἀστεῖα τὸ θάνατο; Τὴν κάθε ὥρα, τὴν κάθε στιγμή ἔπρεπε νὰ τὴν ζῆς μετὰ συνέπεια. Ἄν ἤθελες νὰ ξεφύγεις ἀπὸ τὸ θάνατο, ἔπρεπε νὰ ἔχεις πάρει πολὺ στα σοβαρὰ τὴ ζωὴ. Ἀλλιῶς!...

Καί δὲν ἦταν μόνον ὁ θάνατος, ποῦ μᾶς γέμισε ἐφιαλτικές ἐμπειρίες. Ἦταν καὶ ἡ ἐλπίδα γιὰ ἓνα καινούριο αὔριο! Τὸ ραδιόφωνο, μαζί μὲ τὰ μηνύματα τῆς νίκης, μᾶς ἔφερνε καὶ τὰ μηνύματα γιὰ τὴν καινούρια μέρα.

Μὲ τὸ θάνατο πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια μας, παρακολουθοῦσαμε κριφά, μέσα ἀπὸ τάφους πές, αὐτὰ τὰ μηνύματα. Καμένα τὰ χωριά, γκρεμισμένα τὰ γεφύρια, σκοτωμένοι οἱ γονεῖς μας καὶ τὰ μεγαλύτερα ἀδέρφια μας! Κι ὅμως, εἶχαμε τὸ κουράγιο νὰ ξαναρχίσουμε τὴ ζωὴ. Νὰ ξαναχτίσουμε τὴν Ἑλλάδα.

Κι ἀπάνω ποῦ θαλθῆκαμε νὰ τὴν χτιζουμε, ἦρθε καινούρια συμφορά: ὁ συμμοριτοπόλεμος! Ἐμεῖς ντυθήκαμε τὸ χακί. Καὶ τραβήξαμε στὸ Γράμμο καὶ στὸ Βίτσι, νὰ πολεμήσουμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

Τοῦτος ὁ πόλεμος ἦταν ὁ πιὸ φριχτός, ἀπ' ὅσους γνώρισε ἡ πατρίδα μας. Ἡ Ἑλλάδα δεχόταν πισόπλατα μαχαιριές ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ παιδιά της. Ὁ Κάιν δὲν μαχαίρωνε ἀπὸ φθόνο τὸν ἀδερφό του. Μαχαίρωνε ἀπὸ μίσος τὴν ἴδια του τὴ Μάνα! Ἀπὸ θανατερό μίσος, ποῦ στάλαξε στὴν καρδιά του ὁ ξενόδουλος κομμουνισμός.

Ἐκεῖνοι ποῦ μᾶς γέμιζαν ἐλπίδες μὲ τὸ ραδιόφωνο, δὲν ἔλεγαν νὰ κουνήσουν τὸ δαχτυλάκι τους καὶ ν' ἀναγκάσουν τοὺς γείτονές μας, νὰ πάψουν τὸ θανάσιμο παιχνίδι τους. Δὲν ἔλεγαν!...

Μὰ ἐμεῖς δὲν λυγίσαμε. Πολεμήσαμε καὶ πάλι, μὲ τὴν πίστη νὰ φωλιάζει στὴν καρδιά μας. Καὶ σώσαμε τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τ' ἀρπαχτικά νύχια τῆς πιὸ ἀπάνθρωπης τυραννίας.

Οἱ πόλεμοι, οἱ ἀπανωτοὶ πόλεμοι, ὁ θάνατος, ὁ ἀπανωτός θάνατος, χαλύκι ἦταν τόσο ἐλπιδοφόρα! Μᾶς ἔλεγον: Μετὰ τὸν πόλεμο θὰ καθήσουμε ὅλοι στὸ τραπέζι τῆς εἰρήνης, ἰσότιμοι συνδαιτυμόνες, νὰ γευτοῦμε ὅλοι τὰ ἀγαθὰ της!

Ἰσότιμοι συνδαιτυμόνες! Τί φριχτὴ εἰρωνεία! Ὅταν ἡ λαίλαπα τοῦ Ναζισμοῦ ἔφυγε καὶ φάνηκε ὁ ἥλιος τῆς Λευτεριάς, τότε καταλάβαμε πόσο φριχτὰ μᾶς εἶχαν γελάσει!...

Ἡ πατρίδα μας εἶχε δώσει τὸ πᾶν στὸν Κοινὸ Ἀγῶνα. Οἱ Ἕλληνες εἶχαν δώσει τὸ αἷμα τους στὸν Κοινὸ Ἀγῶνα. Ἔδωσαν ἀκόμη πιὸ πολὺ τὴν πίστη μας στὴν Ἑλλάδα.

Ἡ γενιά μας πέρασε «διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου». Δὲν τῆς ἔμεινε χρόνος γιὰ «ὄργισμένες» πράξεις. Ἡ κάθε στιγμή ποῦ ἔζησε, ἦταν κι ἓνας ἀγώνας. Ἀγώνας νὰ κερδίσει τὴ ζωὴ. Ἀγώνας νὰ νικήσει τὸ θάνατο!...

Κι αὐτοὶ οἱ ἀγῶνες δὲν τὴν γέμισαν μόνο ἐφιαλτικές ἐμπειρίες. Τὴν γέμισαν καὶ γνώση. Τώρα πιά ξέρει, νὰ ξεχωρίζει τὴν ἀλήθεια ἀπὸ τὸ ψέμα. Ξέρει, νὰ ξεχωρίζει τὰ πρόσωπα ἀπὸ τὶς μάσκες. Ξέρει, νὰ ξεχωρίζει τὰ ἰδανικά ἀπὸ τὰ κούφια λόγια!...

Καὶ οἱ ἀγῶνες δὲν τὴν γέμισαν μόνο γνώση. Τὴν γέμισαν καὶ ὄργη καὶ ἀγάπη! Ὁργὴ γιὰ ὅσους παίξανε μπλιάρδο πάνω στὴν πλάτη της. Γιὰ ὅσους δὲν φροντίσαμε, νὰ τῆς ποῦν τὴν ἀλήθεια γιὰ τὴν πραγματικὴ ὄψη τοῦ κόσμου! Ἀγάπη γιὰ τὴν Ἑλλάδα ποῦ ἔζησαν μαζί στιγμὲς θανάτου καὶ στιγμὲς δόξας. Γιὰ τὴ νέα γενιά, ποῦ τώρα ἀνοίγει τὰ φτερούγια της νὰ

«κατακτήσει» τὸν κόσμο. Δὲν θέλει
νὰ τὴν ἰδεῖ, νὰ ἀργοπεθαίνει ἀπὸ μί-
σος στὴν ἀνειληκρίνεια. Νὰ ἀργοπε-
θαίνει ἀπὸ τὴν μολισμένη σκόνη, ποῦ
ἀφήνει πίσω του τὸ γκρέμισμα τῶν
ιδανικῶν!...

Δὲν θέλει νὰ τὴν ἰδεῖ μὲ τσακισμέ-

να φτερά, νὰ σέρνεται στοὺς ἀρρω-
στάρικους κάμπους τοῦ ἄγχους καὶ
στά βαλτόνερα τοῦ τίποτα! Γι' αὐτὸ
καὶ θὰ τῆς 'πεῖ τὴν ἀλήθεια. Ὁλόκλη-
ρη τὴν ἀλήθεια, χωρὶς νὰ τῆς κρύψει
τὸ παραμικρό.

ΝΙΚΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

Ε Π Ι Σ Τ Ρ Ο Φ Η

(Ἀπὸ τὴν Ραψωδία 1940-1946)

Εἶχαμε χτίσει, Κύριε,
Βαβέλ φθορᾶς,
μὲ λάσπη,
χάλυθα, μπετόν, γρανίτη
καὶ μαρμάρινες κολῶνες.

Κι' ἦρθαν ἀγέρες:
σήκωσαν
τις στέγες τῶν σπιτιῶν,
πόρτες-παράθυρα μᾶς πῆραν οἱ κυκλῶνες...
.....

Ζήσαμε:
εἶδαμε, πάθαμε, μάθαμε,
ξέροουμε τώρα.
Κι' ἀντὶ νὰ κλαυθμηροῦζουμε
στά σκότη αὐτά,
καὶ σὰν δειλά-τυφλά ἐρπετὰ
σὲ τρύπες χαλασμάτων κι' ἐρειπίων νὰ
ζοῦμε,

εἶπαμε:
Πρέπει τὴν καινούργια μας ζωή,
πιὸ στέγρια ἀπ' τὸν μπετόν
νὰ ξαναχτίσουμε.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ

ΕΜΕΙΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ

Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΩΣ ΤΕΧΝΗ

“Αν σέ κάθε εποχή ή ένασχόλησι με θέματα ουσιαστικά, όπως τὸ ἀνωτέρω, ἔχει τὴν θέσιν της, στίς ἡμέρες μας ἔχει ἰδιαίτερη βαρύτητα, διότι σήμερα ὑπηρετεῖται με σπουδὴν ὁ κερδῶς Ἑρμῆς καὶ δοκιμάζει πικρίες ὁ Λόγιος. Τὰ ζέοντα θέματα γνωρίζουν τὴν σωστὴ τους λύσι ἀπὸ τοὺς ὄντως εἰδήμονες, διαφορετικὰ ἔχουμε σύγχυσι καὶ περιπλοκὰς, πὺ μαρτυροῦν ἐν τῷ ἀνεπάρκειά μας. Τὸ ζήτημα: «Ἡ Ἀρχιτεκτονικὴ ὡς Τέχνη», εὐτύχησε καὶ ἔβηκε τὸν ἀξίον νὰ τὸ δουλέψῃ, τὸν αἰνιγματο καθηγῆτὴ Π. Α. Μιχαήλ.

Τελευταία ἐκυκλοφόρησε σὲ Διῆκδοσι τὸ ἔργο τοῦ Μιχαήλ: «Ἡ Ἀρχιτεκτονικὴ ὡς τέχνη», Ἀθήναι 1973, σελ. 362, με φροντίδα τῆς εὐγενικῆς του συζύγου.

Ἡ ὅλη προσφορὰ κλιμακοῦται σὲ τέσσαρα βιβλία. Εἰς τὸ πρῶτον ἐξετάζεται τὸ θέμα: Κοινωνία καὶ Ἀρχιτεκτονικὴ. Εἰς τὸ δεῦτερον: Οἱ νόμοι τῆς τέχνης καὶ ἡ Ἀρχιτεκτονικὴ. Εἰς τὸ τρίτον: Τὸ ὥραϊο καὶ ἡ Ἀρχιτεκτονικὴ καὶ εἰς τὸ τέταρτον: Ἡ σύγχρονη Ἀρχιτεκτονικὴ. Κάθε βιβλίον διαρθοῦται σὲ κεφάλαια, πὺ κλιμακοῦνται σὲ ἐπὶ μέρους θέματα. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρουμε τὰ κεφάλαια τοῦ πρώτου βιβλίου: 1) Κοινωνία καὶ Τέχνη. 2) Ὁργάνωσι καὶ σύνθεσι καὶ 3) Μορφοκρατία καὶ ἀναφόρῳσι.

Τὰ ἀνωτέρω δίνονται γιὰ νὰ ἔχουμε μιὰ γνωστικὴ ἐπικοινωνία με τὴν διάρῳσι καὶ τὴς περιοχῆς τοῦ βιβλίου. Ἐνπιωσιάζει ἡ ἐπιγραμματικὴ καὶ ἡ συνειδητοποιημένη θέσι τοῦ συγγραφέως. Τὸ ὕλικὸ γνωρίζει μιὰ ὑπεύθυνη ἱεράρχισι καὶ τιθασεύεται ἀπὸ τὴς ἀξίεσι, πὺ δίνουν νόημα στὴν ζωὴ καὶ περηφάνεια στὴν δρῳσι.

Ὁ ἀναγνώστης τοῦ μόχθου: «Ἡ Ἀρχιτεκτονικὴ ὡς Τέχνη», γνωρίζει τὴν δημιουργικὴ φαντασία καὶ τὴν ὑπεύθυνη γνώσι τοῦ εἰδήμονος δοσμένη με τέχνη δόκιμου λογοτέχνου καὶ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ δυσεῦρετο. Αὐθεντικὴ μαρτυρία προσωπικότητος. Κι' ὅλα αὐτὰ σὲ μιὰ ζεστὴ συναισθηματικὴ ἀτμόσφαιρα, ὅπου, ὅλα εἶναι ζωντανὰ, κινοῦνται, ὑποβάλλουν. Περὶφανὸν ἀντίκρουσμα τῆς πραγματικότητος. Ὅλα εἶναι ὑψηλῆς στάθμης «ποίημα».

Καλὸν εἶναι νὰ ἀκούσουμε τὸν ἴδιον τὸν συγγραφέα, προσφέροντας ἔτσι ἕνα δείγμα γραφῆς. Ἀναφέρει στὸ πρῶτον βιβλίον, ὅπου

«**AKTINES**». Μηνιαῖον περιοδικόν. Κυκλοφορεῖ τὴν 1ην ἐκάστου μηνός.

Ἰδιοκτήτης: «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἀκτίνεσι», ὁδὸς Καρύστη 14, Ἀθήναι (124), Τηλ. 3235-023.

Ἐκδότης καὶ Διευθυντὴς Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Ἰατρίδης, Παθεναῶνος 26, Ἀθήναι (402).

Συντάσσεται ἐπιμελεῖα τοῦ Ἰνστιτοῦτου Ψυχολογίας & Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς

Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Βλ. Σταματοπούλου, Ἰπποκρίτους 189, Ἀθήναι (708). Τιμὴ τεύχους δεχ. 10

Ἐτησίᾳ συνδρομῆ, ἑσωτερικοῦ δεχ. 100, ἑξωτερικοῦ δολλ. 7. Τόπος ἐκδόσεως: Ἀθήναι, Μάιος 1974.

Ἡ διεύθυνσις ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα νὰ μὴ δημοσιεύῃ ἢ νὰ συντέμνῃ κατὰ τὴν κρίσιν της οἰονδήποτε χειρόγραφο. Χειρόγραφα, δημοσιεύόμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.

Ἀναγγελία ἐντόπων ἐν γένει καὶ βιβλιοκρίσιαι δὲν θὰ δημοσιεύονται.

ἀσχολεῖται με τὸν καθορισμὸ τοῦ ἔργου τέχνης καὶ τὰ ἐξῆς: Σκοπὸς ἀπώτερος λοιπὸν τῆς τέχνης εἶναι νὰ διαμορφώσῃ τὸ ἔργο της ἔτσι, ὡστε δι' ἀμέσου ἐπιπτώσεως νὰ μᾶς φανερώσῃ τὸ πνευματικὸ τοῦ περιεχομένου. Καὶ τότε φαίνεται ἐλεύθερο ἀπὸ τὴν ἀνάγκη, πὺ τυχὸν ἐξυπηρετεῖ, διότι γέννησε μιὰ ἀνάγκη πνευματικὴ καὶ αὐτὴν ἐκφράζει».

Ὑψηλὸς σκοπεύσεις, γνήσια ἔκφρασι τῶν ἀξιῶν, πὺ τόσο ὑποφέρουν στὴν τεχνοκρατικὴ ἐποχὴ μας, γιὰ τὸ ἀνθρώπου προσφέρει συσιεσι στὸ θωμόν της ὕλης. Κάθε σελίδα τοῦ πόνου τοῦ συγγραφέως εἶναι μιὰ γνωστικὴ ἀποκάλυψι, μιὰ πρωτόγνωρι αἰσθητικὴ χαρὰ. Ἀνακουφίζει τὸν ἀναγνώστη γιὰ τὴν ἔριστι στίς σελίδεσι του, ὅτι ἔχει ἐξωστρακισθῆ ἀπ' τὴν ζωὴ.

Πρόκειται γιὰ κλασσικὸ ἔργο στὸ εἶδος του, ὅπου ὁ στοχασμὸς καὶ ἡ παρατήρησις ἔχουν μιὰ ἀσυνήθη βαρύτητα καὶ πληρότητα, διότι ἐδράζονται εἰς τὸν κόσμον τῶν ἀξιῶν, τὸν αἰώνιον κόσμον. Εἶναι ἀπὸ τὰ βιβλία, πὺ ἀνυμῳώνουν τὸν ἄνθρωπον ἢ ἐὰν θέλετε τὸν ἐξανθρωπίζουν.

ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

AKTINES ΜΑΪΟΣ 1974

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

Τ Ο

ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ

ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΕΛΛΗΝΑ ΝΕΟ

“Ενα πνευματικό όδοιπορικό
στο αντίκρουσμα τῶν προβλημάτων τοῦ σημερινοῦ νέου.

Πωλεῖται εἰς ὅλα τὰ Βιβλιοπωλεῖα. Τιμᾶται δρχ. 50.

Κεντρικὴ διάθεσις τόμων καὶ παραγγελίαι: Γραφεῖα

Περιοδικοῦ «Ἀκτῖνες», ὁδὸς Καρύτση ἀρ. 14,

Ἀθῆναι 124. Τηλ. 3235931

Πρὸς τοὺς κ. κ. Συνδρομητὰς μας

*Ὑπενθυμίζομεν εἰς ὅσους ἐκ τῶν κ. κ. συνδρομητῶν μας
δὲν κατέβαλον ἀκόμη τὴν συνδρομὴν των διὰ τὸ 1974 τὴν
ἀνάγκην ἀνανεώσεώς της.*

Ἐτησίᾳ συνδρομὴ δρχ. 100.

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ» (*)

ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

Διευθυντής ὁ Ψυχίατρος ΑΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗΣ

ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ

	Δρχ.	Δολ
ΤΑ ΑΙΣΘΗΜΑΤΑ ΜΕΙΟΝΕΚΤΙΚΟΤΗΤΟΣ	(Β' Έκδοσις)	35 2
ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΕΛΛΗΝΑ ΝΕΟ		50 3

ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ

Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΙΣ ΜΕ ΤΟ ΑΛΛΟ ΦΥΛΟΝ		30 2
Η ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ		25 1
ΤΟ ΚΟΡΙΤΣΙ ΚΑΙ Η ΜΟΡΦΩΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ		25 1

ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Η ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ		35 2
ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΓΝΙΔΙ		35 2
ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΔΙΑΦΩΤΙΣΙΣ		40 2
ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΙΣ		40 2
ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΤΟΥ ΖΩΗ		40 2
ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΤΟΥ ΖΩΗ		30 2
ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ		35 2
ΤΑ ΑΝΩΜΑΛΑ ΚΑΙ ΑΠΡΟΣΑΡΜΟΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ		40 2
Η ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ		40 2
ΤΑ ΔΥΣΚΟΛΑ ΠΑΙΔΙΑ		35 2
ΟΙ ΦΟΒΟΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ ΑΙ ΑΠΟΤΥΧΙΑΙ ΤΟΥ		35 2
ΤΑ ΕΛΑΤΤΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ		25 1
ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡ		50 3

ΑΡΧΑΙ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΑΙ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΦΑΙΡΑΝ ΤΟΥ ΑΡΡΩΣΤΟΥ ΨΥΧΙΚΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ		30 2
ΘΕΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ		35 2
Η ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ Ο ΝΕΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ		40 2
ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΝ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ		40 3
Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ Ο ΨΥΧΙΚΟΣ ΤΗΣ ΚΟΣΜΟΣ		50 3
Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΣΦΑΙΡΑ ΚΑΙ Ο ΝΕΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ		150 8
ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΜΥΣΤΙΚΑ (Για ἄγόρια ἀπὸ 16 ἐτῶν) ..		100 5
ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΜΥΣΤΙΚΑ (Για κορίτσια ἀπὸ 16 ἐτῶν) ..		100 5

(*) Εἰς τὸν παρόντα πίνακα τῶν ἐκδόσεων τοῦ Ἰνστιτούτου ἀναφέρονται μόνον οἱ μὴ ἐξαντληθέντες τόμοι καὶ κυκλοφοροῦντες εἰς τὰ βιβλιοπωλεῖα. Κεντρικὴ διάθεσις τῶν ὡς ἄνω βιβλίων εἰς τὸ γραφεῖον τῶν «Ἀκτινῶν», Καρύτση 14,